

મુંબઈ પ્રસારના મહેરબાન હિરેકર જોઈ પુસ્તકાલયની કુશળી
આપમે મંજૂર કરેલા.

સિંધ પ્રાંતની ભૂગોળ

કર્તા

હેમનદાસ ગુજરામદાસ લોડા,

લેટ હેડમાસ્ટર,

હેમનદાસ એસ. લોડા મ્યુનિસિપલ-ગુજરાતી સ્કૂલ કરાચી

માન્ટ-ઇન એડ કોડ ૧:૦૧ નાં નવાં ધારણ પ્રમાણે
સુધારા આનંદ દર્શક સાથે.

છટ્ટા આવૃત્તિ ૨,૦૦૦ પ્રત.

છપાવી પ્રિંટ કરવા ચેલારામ એચ લોડા
આ ચેપડાના માલિકા સન ૧૯૧૭ ના ૨૫ માં
આર્ટ પ્રમાણે નિર્ધારિત છે.

ધી "નેશનલ" પ્રેસમાં છાપ્યું.

સન ૧૯૧૮.

આ પુસ્તકના સર્વ હક કર્તાએ રજીસ્ટર કરાવી રજાખીન રાખ્યા છે.

કિંમત ૮ આના

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૦૧૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સિંધ પ્રાંતના ભાગો

વિષય મ ૩૫૨: ૮૪૩: ૨: ૨૨૨

Sanctioned by the Director of Public Instruction Bombay.

GEOGRAPHY OF SIND
IN GUJARATI
BY.

HEMANDAS SUKHRAMDAS LODA.

LATE HEAD MASTER.

HEMANDAS S. LODA MUNICIPAL,
Gujarati School Karachi.

REVISED AND ENLARGED TO MEET THE REQUIREMENTS
OF GRANT-IN-AID CODE 1901.

PUBLISHED BY CHELLARAM H. LODA,

Sixth Edition – 2,000 Copies.

Registered for Copy-right under the Government
of India Act XXV of 1897.

KARACHI.
THE NATIONAL PRESS.

1918.

(All rights reserved.)

Price 8 Annas.

સુખદ પ્રજાકાના મેહરબાન ડિરેક્ટર આદિ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન,
સાહેબે મંજૂર કરેલી.

સિંધપ્રાંતની ભૂગોળ.

કર્તા

હેમનદાસ સુખરામદાસ લોડા,

લેટ હેડમાસ્ટર,

હેમનદાસ એસ. લોડા મુનીસીપાલ-ગુજરાતી સ્કૂલ કરાંચી.

ગ્રાન્ડ-ઇન-એડ કોડ ૧૬૦૧ નાં નવાં ધોરણ પ્રમાણે
સુધારા અને ફેરફાર સાથે.

છઠી આવૃત્તિ—૨,૦૦૦ પ્રત.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર એલારામ એચ. લોડા,

આ ચોપડીના માલિકી સન ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટ

પ્રમાણે નોંધેલી છે.

ધો “ નેશનલ ” પ્રેસ—કરાંચી.

સન ૧૯૧૮.

આ પુસ્તકના સર્વ હક કર્તાએ રેજીસ્ટર કરાવી રાખીને રાખ્યા છે.

કિંમત ૮ આના,

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ગ્રંથોપસંગ્રહ
૮૦૧૮
૭૮૨૨

પ્રસ્તાવના.

આજ પર્વે સિંધ પ્રાંતની જુદી જુગોળ ગુજરાતી ભાષામાં જે હોવાથી આ પ્રાંતની ગુજરાતી નીશાળામાં હોપકૃત જુગોળનાં જૂળતત્વ ભાગ ૧ ભાષાંથી એ વિષય શીખવવામાં આવેતાં, પરંતુ એ પુસ્તકમાં તેનું સવિસ્તર વર્ણન ન હોવાથી શિક્ષકોને થણી અડચણ પડતી. બાળ કેળવણીના સતત વર્ધિ પામતા સુધારાના સમયમાં આ ખામી દુર કરવાના આશયથી મેં આ લઘુ પુસ્તક તૈયાર કરી અત્રેના મેં, એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ મારશ્વર મેં, ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન સાહેબ તરફ મોકલાવ્યું. એ તેઓ સાહેબે ટેકા છુક તરીકે મંજૂર કર્યું, એ હુકમ અત્રેના મેં, એ, ઇ, સાહેબ તરફથી મળતાં બનતી ત્રણથી આ પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે.

હેમનદાસ સુખરામદાસ લોહા,

હેડમાસ્ટર ગુજરાતી સ્કૂલ નં.૧ કરાચી,

કરાંચી તારીખ મે ૧૯૦૧.

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ આવૃત્તિ બહાર પાડતી વખતે ગ્રાન્ટ-ઇન-એડ કોડ ૧૬૦૨ મુજબ ધારણ બદલાઈ ગયેલા હોવાથી તેમજ સિંધના જિલ્લા-આમાં પણ ફેરફાર થઈ ગયેલા હોવાને લીધે નવાં ધારણોની અગત્યતા મુજબ ફેરફાર કરી સિક્કો અને વિદ્યાર્થીઓને પડતી અગવડ દૂર કરવાને અત્રે પ્રયાસ લીધો છે. લખાણ બહુ વધી ન પડે માટે કરાંચી જિલ્લા સિવાયના બીજા જિલ્લાના તાલુકાઓના તપાનાં નામ આપ્યાં નથી. તે પણ ઘણી ખરી ગુજરાતી નિશાળો કરાંચી જિલ્લામાંજ હોવાથી એ જિલ્લાના અત્યેક તાલુકાના તપાનાં નામ તે તે સ્થળે આપ્યાં છે કે નથી. બીજા ધારણને તાલુકાની ભુગોળ શીખવતી વખતે પડતી અગવડ દૂર થાય.

કરાંચી,
ગુજરાતી સ્કુલ નં. ૨
તા. ૧૮ મી અક્ટોબર
૧૯૦૩.

}

હિમનદાસ મુખરામદાસ લોહ,
હેડમાસ્ટર

આ હુગોળમાં વાપરેલા અંગ્રેજી શબ્દોની સમજૂતી.

કમીશનર—શિ'ખ પ્રાંતનો મુખ્ય અમલદાર.

કલેક્ટર

—જિલ્લાનો મુખ્ય અમલદાર.

ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ

આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર

—જિલ્લાનો પેટા ભાગનો મુખ્ય અમલદાર.

ડેપુટી કલેક્ટર

હુગુર ડેપુટી કલેક્ટર—જિલ્લાના ખજાનાનો મુખ્ય અમલદાર.

રેવન્યુ સરવે ઓફીસર—માપણી ખાતાનો અમલદાર.

પોલીસી કલ ઓફીસર—રાજ રજવાડામાંથી ખંડણી વસુલ કરનારો અમલદાર.

રેવન્યુ—જમાવેલી અથવા વસુલાત.

પોલીસ—ગામ સંભાળવા માટે રાખેલી ફોજ.

પોલીસ મુપરિન્ટેન્ડન્ટ—જિલ્લાની પોલીસનો મુખ્ય અમલદાર.

પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર—ફોજદાર, કે મોટા શહેર કે તાલુકાની પોલીસનો ઉપરી.

શહર કોર્ટનો જજ—શિ'ખના ન્યાય ખાતાનો ઉપરી અમલદાર.

ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ—જિલ્લાનો મુખ્ય ન્યાયાધીશ.

આસિસ્ટન્ટ જજ—જજને મદદ કરનાર અમલદાર.

માસ્ટર—ફોજદારી નાના ગુંદા કરનારાઓનો ન્યાય કરનાર અમલદાર.

સબોર્ડિનેટ જજ—જિલ્લાના પેટા વિભાગમાં દિવાની હાથના

ફેસલા કરનાર ન્યાયાધીશ જેના ફેસલા

ઉપર જિલ્લાજજ પાસે અપીલ થાય છે તે.

રેમોન્ડેડ કોર્ટ—મોટા શહેરોમાં દિવાની નાની રકમોના કલ

આના ફેસલાઓની અદાલત; ત્યાંના જજ

જેના ફેસલા ઉપર અપીલ થતી નથી.

સમઠિવિઝન—જિલ્લાનો પેટાભાગ.

ઈજિનીયર—રસ્તા, તળાવ, નહેરો, ધર્મશાળા, વગેરે સરકારી
બાંધકામનો ઉપરી અમલદાર.

સિવિલ સરજન—જિલ્લાનો મુખ્ય ડાક્ટર.

આસિસ્ટન્ટ સરજન—સિવિલ સરજનને મદદ કરનાર ડાક્ટર.

હોસ્પિટલ આસિસ્ટન્ટ—વધુક શાળામાંથી વધુક જ્ઞાન મેળવી
પાસ થયેલ ડાક્ટર જે સિવિલ સરજન
તથા આસિસ્ટન્ટ સરજનને મદદ
કરે છે તે.

હોસ્પિટલ—દવાખાનું.

મ્યુનિસિપાલિટી—શહેર સુધરાઈ ખાતું.

લોકલ ફંડ—જમીનના વેરા ઉપર દર સેંકડે (૫) ટકા કે દર
રૂપિયે એક આના લેવામાં આવે છે તે રકમ.

લોકલ બોર્ડ—લોકલ ફંડની વ્યવસ્થા કરનારી મંડળી.

એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર—પ્રાંતના કેળવણી ખાતાનો મુખ્ય
અમલદાર.

મેન ટ્રેનિંગ કોલેજ—પુરુષ શિક્ષક શાળા.

ફેમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ—સ્ત્રી શિક્ષક શાળા.

એગ્રીકલ્ચર સ્કૂલ—ખેતીવાડી ને બાંધી જ્ઞાન આપનારી શાળા.

ઈજિનીયરીંગ સ્કૂલ—રસ્તા, તળાવો, નહેરો વગેરેનાં બાંધકામ
સંબંધી જ્ઞાન આપનારી શાળા.

ટ્રાન્ક સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ—રેલવેના વેપારનો ઉપરી અમલદાર.

જંકશન—જ્યાં જે વાહન વધારે રેલવે ગાડીઓ આવીને મળે છે
તે જગ્યા.

રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ—આસાએશ અને નાસ્તાપાણીનો જગ્યા.

કેન્ટોન્મેન્ટ—ઝાવણી.

વર્ક શોપ—ગાડીઓ વગેરે બાંધવાનું ઠેકાણું.

કુલર્સરી—છરી કાંટા વગેરે સામાન.

સિંધપ્રાંતની ભૂગોળ.

ભૂગોળ વિદ્યા.

પૃથ્વીના પૃષ્ઠઉપરની રચનાના વર્ણનને
ભૂગોળવિદ્યા કહે છે.

પૃથ્વીનો આકાર વર્ગેરે.

પૃથ્વી ગોળાકાર છે; તેનાં પ્રમાણે:—

૧ જે લોકો વહાણમાં બેસી પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરે છે,
તેઓ જે જગાએથી જે દિશાએ નીકળ્યા હોય તેજ
દિશા કાયમ રાખ્યાથી તેજ જગાએ ફરી આવે છે.

૨ જ્યારે સપાટ જણાતા સમુદ્ર ભપર કોઈ વહાણ
ખંદરમાંથી હંકારે છે ત્યારે તેના મઠ, કૂવા વગેરે ભાગો
એક પછી એક એમ અનુક્રમે દેખાતા બંધ થાય છે.

૩ ચંદ્રગ્રહણ થાય છે ત્યારે ચંદ્ર ઉપર પૃથ્વીની
છાયા પડે છે, તે ગોળા હોય છે.

૪ પૂર્વ ભાગીના દેશો કરતાં પશ્ચિમ ભાગીના દેશોમાં
સૂરજ મોડો* ઊગે છે.

પૃથ્વીની સપાટી ઉપર પાણી અને ઢેરી જમીન બે
છે. તેના ૪ ભાગ કરીએ તો લગભગ ૩ ભાગ પાણી છે.
અને બાકીની ઢેરી જમીન છે.

* મધ્યાહ્નમાં સૂરજ ઊગે છે તે કરતાં કરાંચીમાં પર મિનિટ
મોડો ઊગે ઉગેટકે લગભગ ૧ કલાક મોડો ઊગે છે .

દિશાઓ.

જે દીશામાં સૂરજ ઊગે છે તેને પૂર્વદિશા કહે છે. તેની સામે જ્યાં આયમે છે તેને પશ્ચિમ દિશા કહે છે, આપણે જો પુર્વ દિશા રક્ત મોઢું કરી ઊભા રહીએ તો આપણા જમણા હાથવાળી બાજુ તે દક્ષિણદિશા અને ડાબા હાથવાળી બાજુ ઉત્તરદિશા થશે.*

કોણુ એટલે ખૂણા—ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા વચ્ચેનો ખુણો તે ઇશાન કોણુ, પૂર્વ અને દક્ષિણ દિશા વચ્ચેનો અગ્નિકોણુ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમ વચ્ચેનો નર્મદ્ય-કોણુ અને પશ્ચિમ તથા ઉત્તરની વચ્ચેનો વાયવ્ય કોણુ કહેવાય છે.

નકશા અને તેની દિશાઓ.

પૃથ્વીની કે તેના કોઈ પણ ભાગની ચીત્રેલી નકલી સુરત કાગળ કે કપડા ત્રગેરેપર દેખાય તેને નકશો કહે છે,

નકશા એવી રીતે કાઢેલા હોય છે કે તેની ઉપરની બાજુ ઉત્તર અને નીચેની બાજુ દક્ષિણદિશા થાય, તથા નકશાની સામે ઊભા રહેતાં જમણા હાથ તરફની બાજુ પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની બાજુ પશ્ચિમ-દિશા થાય,

* દિશા પારખવાની ઉપર મુજબની સમજ તા. ૧૨ મી માચર અને ૨૩ મી અપ્રેલનારને દિવસે બરાબર છે; પણ ડિસેમ્બર મહિનામાં જે જગ્યાએ સૂર્ય ઊગે છે તે બરાબર પુર્વદિશામાં નથી. માટે રાત્રે ઉતરધવળા તારા તરફ મુંખ રાખી જે દિશા તરફ આપણે જોઈએ તે ઉતર દિશા પીઠ બાજુની દિશા તે દક્ષિણ, જમણા હાથ તરફની પુર્વ, અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ.

સિંધ પ્રાંત.

સામાન્ય વર્ણન.

હિંદી દ્વીપકલ્પની પશ્ચિમ બાજુએ મુંબઈ ઇલાકાનો સાંકડો મુલક છે. તેના સિંધ એક ઉત્તર તરફનો ક્ષણરૂપ ભાગ છે; તે ઇ. સ. ૧૮૪૩ માં અંગ્રેજ સરકારે સિંધના અમીરો પાસેથી જીતી લીધો છે. સિંધદેશ સિંધુ નદીના બન્ને કાંઠાપક આવેલ છે આથી તેનું નામ સિંધ પાડ્યું છે.

સીમા.

ઉત્તરે—બલુચિસ્તાન, કલાત, પંજાબ અને ભાવલ-પુરનો કંઈ ભાગ છે. પુર્વે—ભાવલપુર, જેસલમીર અને જોધપુર. દક્ષિણે—કચ્છનું રણ અને આરબી સમુદ્ર પશ્ચિમે બલુચિસ્તાન અને હાલા પર્વત છે.

વિસ્તાર વગેરે.

ઉત્તરમાં કરમોરથી દક્ષીણમાં કોહરીફાટ સુધી એ પ્રાંતની લંબાઈ ૩૪૦ માઈલ છે; અને પશ્ચિમે રાસલ-મારથી પુર્વમાં રાવતસર સુધી પહોળાઈ ૨૬૦ માઈલની છે. વસ્તી* ૩૫૧૨૪૩૫ માણસની છે.

આ પ્રાંતનું ક્ષેત્રફળ સુમારે ૫૭૦૦૦ ચોરસમાઈલ છે; તેમાંથી સુમારે ૬૦૫૦ ચોરસમાઈલ ખેરપુરના દેશી રાજ્યનું અને બાકીનું સુમારે ૫૦૯૫૦ ચોરસમાઈલ અંગ્રેજી રાજ્યનું છે.

* આ અને હવે પછીના વસ્તીના આંકડાઓ ઇ. સ. ૧૯૧૧ ના વસ્તી પત્રક મુજબ નોંધ્યા છે.

એનો ૩ ભાગ મુસલમાનો અને બાકીના - ભાગમાં હિંદુ પારશી, યુરોપીયન ખ્રિસ્તી અને યહુદી વગેરે છે.

આ પ્રાંતની આબો હવા સારી છે. ઉત્તર ભાગમાં ગરમી અને ઠંડી ઘણી પડે છે. મધ્ય ભાગમાં ગરમી તથા ઠંડી ઉત્તર ભાગ કરતાં ઓછી અને દક્ષિણના ભાગથી વધારે છે. પણ દક્ષિણ ભાગમાં ઘણું કરીને ગરમી અને ઠંડી બંને સાધારણ છે.

આ પ્રાંતની ભાષા સિંધી છે પણ ઉત્તર તરફ કોઈ કોઈ ઠેકાણે બલુચિ પણ બોલાય છે.

આ પ્રાંતમાં મુસલમાનોની વસ્તી ઘણી છે. તેઓ સુની ધર્મના છે. બાકીના હિંદુઓ વર્ધશ્રવ, જૈન, શર્ધવ, રામાનુજ, નાનકપંથી, શક્તિપંથી અને દરિઆપંથી છે; વેળી મોટાં શહિરામાં પારશીઓ ખ્રિસ્તીઓ, વગેરે જાતો પણ રહે છે.

સિંધ પ્રાંતના ભાગો અને તેના અમલદારો.

પ્રાંત—ઇલાકાના મોટા ભાગને પ્રાંત કહે છે; આ પ્રાંતના મુખ્ય અમલદારને કમિશનર કહે છે.

પ્રાંતમાંના ઇંગ્લેજ ખાલસા મુલકના ભાગને જિલ્લા કહે છે; જિલ્લાના મુખ્ય અમલદારને કલેક્ટર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માજિસ્ટ્રેટ કહે છે.

જિલ્લાના વિભાગને સબડિવિઝન કહે છે; સબડિવિઝન જે અમલદારના તાબામાં રહે તે અમલદારને આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર કે ડેપુટી કલેક્ટર કહે છે.

સબડિવિઝનના પેટા વિભાગને તાલુકો કહે છે; તાલુકાના મુખ્ય અમલદારને મુખ્યારકાર મેટલે અમલદાર કહે છે.

પ્રાંતમાંના જે મુલક દેશી રજવાડાની સત્તા હેઠળ હોય તેને સંસ્થાન કહે છે, સંસ્થાનની ખંડણી વસુલ કરનાર તથા સરકારી રાજ્યકારભાર સંબંધી લખાણ ચલાવનાર અધિકારીને પોલિટિકલ એજન્ટ કહે છે.

સિંધ પ્રાંતના મુખ્ય ૮ ભાગ કરેલા છે તેઓનાં નામ,

૧. કરાચી જિલ્લો.	૫. સજખર જિલ્લો.
૨. હેદ્રાબાદ જિલ્લો.	૬. થરપારકર જિલ્લો.
૩. નવાબશાહ જિલ્લો.	૭. ઉત્તર સરહદ જિલ્લો.
૪. લાહકાણા જિલ્લો.	૮. ખેરપુર સંસ્થાન.
- ઉત્તરથી શરૂ કરતાં આ ભાગો નીચે દર્શાવેલી રીતે સમાયલા છે.

ઉત્તરે-ઉત્તર સરહદ જિલ્લો એની દક્ષિણે-લાહકાણા અને સજખર જિલ્લા, લાહકાણા જિલ્લાની દક્ષિણે-કરાચી-જિલ્લો. કરાચી જિલ્લાની પૂર્વે હેદ્રાબાદ જિલ્લો, અને હેદ્રાબાદ જિલ્લાની ઉત્તરે-નવાબશાહ જિલ્લો તથા હેદ્રાબાદ જિલ્લાની પૂર્વમાં થરપારકર જિલ્લો છે; અને થરપારકરની ઉત્તરે ખેરપુર સંસ્થાન આવેલું છે,

પર્વતો.

ધણા ઉંચા અને લાંબા ગચ્છલા ટેકરાઓને પર્વત કહે છે; થોડા ઉંચાને ટેકરીઓ, જખલ કે ડુંગર કહે છે. જે પર્વતના મથાળામાંથી ધુમાડો, રાખ અને ઊનો રસ વગેરે ત્રવાહી પદાર્થ નીકળે છે તેને જ્વાળામુખી કહે છે.

સિંધના પર્વતો.

ખીરથર પુઝ અને પબ, સિંધ અને બલુચિસ્તાનની વચ્ચે છે; એ ત્રણેને એકઠા કરીને હાલાર પર્વત

કહે છે. પણ પર્વતની ઠેંટલીક શાખાઓ કરાચી જિલ્લામાં આવેલી છે. એ ભાગને કોહીસ્તાન* કહે છે. કોહીસ્તાન કરાચી જિલ્લાના ચોથા ભાગમાં છે.

ખીરથર પર્વતની એક શાખા લાડકાણા પાસે છે, અને લગોટોટો કે લકકી પર્વત કહે છે. લકકી પર્વત સેવણનો નજદીક છે, ત્યાં ઉના પાણીનું ઝરણુ છે, તેને ધારાતીર્થ* કહે છે. ત્યાં દરવર્ષે જત્રાનો મેળો ભરાય છે ખીરથર પર્વતનું બીજું શિખર કલાતના ઈલાકામાં લાડકાણાની પાસે છે તેને દારહારો પર્વત કહે છે. આ દારહારો પર્વત ઉપર કુતરાની ઘોર છે. એ ઘોર બાખત એમ વાત ચાલે છે કે આગળના વખતમાં કોઈ મુસાફર પોતાના કુતરા સાથે આ પર્વતપરથી જતો હતો, પણ તે રસ્તો ચુંકી જવાથી ભુલો પડ્યો અને ત્યાજ મરણુ ચામ્યો. આ ખખર તેનાં સગાંવહાલાંને જણાવવા માટે કુતરો ગયો અને તે બધાંને પકડીને ખણીના મુઠકાં પાસે લઈ આવ્યો. આ નિમકહલાલ ખાણીએ પોતાનું કત'બ્ય બજાવીને તુરતજ પોતાના વહાલા ખણીના વિયોગમાં તેના મુઠકા પાસે ખાણુ છોડ્યો. એ કુતરાની એવી નિમકહલાલી જોઈને તે મુસાફરનાં સગાંવહાલાંઓએ બન્નેની ત્યાં કબર ચણાવી, ને તે સ્થળને કુતરાની ઘોર એવું નામ આપ્યું, જે અધાપિ પર્વત કાયમ છે, આ સ્થળની હવા ઊનાળામાં બહુ ખુશુમા રહે છે, તેથી ઈથ્રેજો વગેરે બીજા અમલદારો ત્યાં હવા ખાવા જાય છે.

કઠ્ઠા નજદીક મકલો ટેકરી છે. તેના પર લાખો કબરો અને મસ્જિદો છે. તે દિનપ્રતિદિન પડી જતી

* કોહીસ્તાન એટલે ટકરાવાળો મુલક.

જાય છે અને ચોછી થતી જાય છે એને સવાલાખ
પીરોની કબરોવાળી મકલો ટેકરી કહે છે.

એ તિવાય મોહન, કર્તા, કામ્બો, સરજન અને
કાળો ટેકરી (કારો ટકર) હાલા પરવતમાંથી નીકળી
કરાચી જિલ્લા સુધી આવેલા છે.

હેદ્રામાહની નજદીક ગાંજોટકર નામે ડુંગર છે.

શિકારપુરની નજદીક સખખાર, ખખખાર અને
રોરીની ટેકરીઓ છે તેના ઉપર એ શહેરો વસેલાં છે.

રેતીનાં મેદાન એને ટેકરા

રેતીના ઢગલા રોરીકિષિઝન. ખેરપુર સંસ્થાન અને
થરપારકર જિલ્લામાં છે તેને બિટું (રેતીના ટેકરા) કહે છે.

નદી

મીઠા પાણીને જે પ્રવાહ પરવતમાંથી કેં સરોવર-
માંથી નીકળી ઢળતી જગામાં થઈ સમુદ્રને મળે છે તેને
નદી કહે છે, જે જગાએથી નદી નીકળે છે તે જગાને
તેનું મુળ અને જ્યાં સમુદ્રને મળે છે તે જગાને તેનું
મુખ કહે છે.

સરોવરા

જમીનથી ત્રિંટાયલા પાણીના ભાગને સરોવર કહે છે.
સિંધમાં તેને ઢંઢ કહે છે,

સિંધ પ્રાંતની નદીઓ

સિંધુ નદી—હિમાલય * પર્વતના માન સરોવર-

* હિંદુસ્તાનના ઉત્તરે હિમાલય પર્વત જાણે એક મોટા કોટની
પેઠે આવી રહેલા છે પ્રથમ ઉપર એ સર્વથા ઉચ્ચ પર્વત છે, અને
તેને મથાળે સદા બરફ રહે છે. આ ઉપરથી તેને હિમાલય પર્વત
કહે છે, હિમ=બરફ, આલય=સ્થળ જગા હિમાલય=બરફની જગા,

માંથી નીકળી કાણુલ અને પંજાબની પાંચ નદીઓ સાથે મળી ૧૮૦૦ માઈલ વહી અરબી સમુદ્રમાં પડે છે. સિંધમાં એ નદીની લંબાઈ મિઠનકોટથી કેટીબહર આગળ અરબી સમુદ્રને મળે છે ત્યાં સુધી ૬૦૦ માઈલ છે આ નદીમાં પાણી હમેશાં રહે છે. ઊનાળામાં જ્યારે ઘણું તોપ પડે છે, ત્યારે હિમાલય પર્વતના મથાળા ઉપરનો બરફ ગરમીથી ઓગળે છે, અને એ પાણીના માનસરોવરમાં ઘણું વધારો થઈ જવાથી સિંધુ નદીમાં તે વળતે રેલ આવે છે. ચોમાસામાં પંજાબ વગેરે ઉત્તર તંત્રના મુલકોમાં એટલે જે દેશોમાં થઈને સિંધુ નદી વહેતી વહેતી સિંધમાં આવે છે તે દેશોમાં વરસાદ થવાથી પણ સિંધુ નદીમાં પુર ચડે છે. એ નદીની પહોળાઈ સિંધ દેશમાં ઘણુંક ઠેકાણે તો એક માઈલ છે, પણ એવું કોઈ પણ ઠેકાણું નથી કે જ્યાં તેની પહોળાઈ અર્ધા માઈલ કરતાં ઓછી હોય. આ સિંધુ નદી ઉપરથી આ પ્રાંતનું નામ સિંધ પાડ્યું છે. સિંધુ એટલે દરિયો. આ પ્રાંતમાં વરસાદ બહુજ થોડો પડે છે, પરંતુ સિંધુ નદીના કાંટા અને નહેરો આખા દેશમાં પ્રસરેલા હોવાથી જ્યારે સિંધુમાં પુર ચડે છે ત્યારે તમામ સ્થળે તે વાટે પાણી ફેલાઈ જાય છે; ને દેશ આબાદ થઈ ઘણું પાક નીપજે છે. આ નદીમાં બહુ રેલ આવવાથી કોઈક વખતે નુકસાન પણ થાય છે. પરંતુ હાલમાં સરકારે તેવા ભાગો ઉપર મજબુત બંધ બાંધી મુક્યા છે તેથી નુકસાન થતું નથી.

એ નદી ઉપર આવેલાં શહેરો

સુબહર, અબહર, રારી, દાહ, સેવાન, માઝીદા,

કોટ્રી, ગીધુખંદર, ઝરખ, ઠટ્ટા, શાહખંદર, કેટાખંદર અને ઘોડાખારી વગેરે.

હુખ નદી—એ પશ્ચિમ સરહદવાળા પર્વતોમાંથી નીકળી ૧૨૦ માઈલ વહી રાસલમારી આગળ ઝરખી સમુદ્રને મળે છે.

ચોમાસાના વરસાદથીજ માત્ર વહેતી નદીઓ.

નદીગાજ—કરાંચી અને શિકારપુર જિલ્લાની પશ્ચિમે ખીરથર પર્વતમાંથી નીકળી કુલજી આગળ પશ્ચિમનાળાને મળે છે.

ભારન નદી—ખીરથર પર્વતમાંથી નીકળી ૯૦ માઈલ વહી કોટ્રી આગળ સિધુ નદીને મળે છે,

મક્કાર નદી—કોહીસ્તાનમાંથી નીકળી કરાંચીની નજદીક ગિસ્ત્રી આગળ સમુદ્રને મળે છે.

મોહન નદી—રનીકોટમાંથી નીકળી સનગામની પાસે સિધુ નદીને મળે છે,

આ નદીઓમાં ચોમાસામાં વરસાદ પડવાથી આશિતુ પાણી આવવાને લીધે ઘણું નુકસાન થાય છે, કોઈ કોઈ વેળા તે માણસો, ઘેરો વગેરે તણાઈ જાય છે.

(સિંધુ નદીનાં નાળાં અને નહેરો*.)

બેગારી નહેર—ઉત્તર સરહદ જિલ્લામાં છે તે યુજલકીમાંથી નીકળી પટ્ટ તરફ જાય છે. એમાંથી ખીજી

* નદીના આડા અવળા ફાંટા કુદરતી રીતે પ્રસરેલા હોય તેને નાળાં કહે છે. અને નદીમાંથી જે પ્રવાહ ખીજી રસ્તે વાળીને દુર લઈ જવામાં આવ્યો હોય તેને નહેર કહે છે, નહેરને સિંધીમાં વાહવા કહે છે.

ધણી નાની નાની નહેરો નીકળે છે. જે આખી ઉત્તર સરહદને આબાદ કરે છે.

સિંધ નહેર—શિકારપુર આગળ છે.

સખખર નહેર—સખખર પાસે છે.

ઉલારખો નાળો. (પુર્વ નાળું)—સખખર શહેરની પેલી બાજુએથી નીકળી ખૈરપુર સંસ્થાનમાંથી વહીને ચરપારકર જિલ્લામાં જાય છે. એમાંથી મીર નહેર અને મીઠરાઉ તથા જમરાઉ નહેરો વગેરે નીકળે છે. એ નાળામાં ઘણા સરોવરો છે, તેમાં મુખ્ય મખીની ઢંઢ છે. એ સરોવરમાંથી મીઠરાઉ નહેર નીકળે છે.

ગાર નહેર—લાડકાણા જિલ્લામાં છે. તેની ઉપર લાડકાણા શહેર છે

પશ્ચિમ નાળું—લાડકાણા અને મેહર ડિવિઝન-માંથી વહી સેવણ આગળ મંછર સરોવરમાં પડે છે.

અરલ નહેર—સેવણ આગળ છે.

નવલખી નહેર—હેદ્રાબાદ જિલ્લામાં છે એ જનામાં જુની નહેર છે.

કુલેલી નહેર—હેદ્રાબાદની પુર્વમાં છે. તેમાં નાની નાની આગબોટો પુર આવવાની મોસમમાં ચાલે છે.

પીંજરી નહેર, ભગાર નહેર, સતા નહેર કલરી નહેર અને હજમરા વગેરે કરાચી જિલ્લામાં છે.

સિંધનાં સરોવર.

મંછર—સિંધમાં મોટામાં મોટું સરોવર આ છે. તેને મંછરની ઢંઢ કહે છે. તેમાં પશ્ચિમનાળું અને

અરણ નહેર સંધાય છે. એ સરોવરની લંબાઈ ચોમા-
સામાં ૨૦ માઈલ જેટલી થાય છે. પણ પાછળથી તેનું
અર્ધ પણ સુકેલીથી રહે છે. તેમાં માછલાં અને સુરો-
ભિત પક્ષીઓ વસ્યાં છે.

કંજેર અને ચોનારી ઢંઢ—નગરકાઠા અને ઝરખની
વચ્ચે છે.

હાલેજી ઢંઢ—કરાચી જિલ્લામાં ગુજા ગામની
ઉતરે છે.

સુમરી ઢંઢ—થરપારકર જિલ્લામાં ઉમરકોટની
પશ્ચિમે છે.

મખીની ઢંઢ—સાંપડની પુર્વે છે.

ખેટ.

જમીનનો જે ભાગ ચારે બાજુએ પાણીથી વીંટાયેલો
હોય તેને ખેટ કહે છે.

સિંધના ખેટા.

બખખર અને સાદખેલો—એ બે ખેટા સિંધુ
નદીમાં સખખર અને શેરીની વચમાં છે.

મનોરા—કરાચી પાસે સમુદ્રમાં છે.

ભુશિર

જમીનની અણી લાંબી થઈને સમુદ્રમાં ગઈ હોય
તેને ભુશિર કહે છે. સિંધમાં મોંઝ નામે ભુશિર છે.

સિંધમાં મોટાં શહેરો

કરાચી, હાહા, કોટ્ટી, માઝીહા, કેટ્ટીખંડર,
શાહખંડર, અને ઝરખ એ કરાચી જિલ્લામાં છે.

હેઢાખાદ, હાલા, ટંડામહમદખાન ટંડાખાગા
ટંડાંઅલાયર એ હેઢરાખાદ જિલ્લામાં છે. નૌરોરા,
કંડિઆરા, નવાબશાહ અને શહેદાદપુર એ નવા-
બશાહ જિલ્લામાં છે.

ઉમરકોટ, સાંઘડ, મીઠી, છાછરો ને નગર,
પારકર એ થરપારકર જિલ્લામાં છે.

શિકારપુર, સખખર, રોરી, ઉખાવરો અને
ઘોટકી વગેરે સખખર જિલ્લામાં છે.

દાદ, લાડકાણા, મેહર અને સેવાણ વગેરે લાડ-
કાણા જિલ્લામાં છે.

જેકખાખાદ, કશ્મોર, વગેરે ઉત્તર સરહદમાં છે.

ખેરપુર, ગંખટરાણીપુર, ટંડામસ્તીખાનનો
વગેરે ખેરપુર સંસ્થાનમાં છે.

મુખ્ય મુખ્ય રેલ્વે સ્ટેશનો

તાર્થ વેસ્ટર્ન રેલ્વેનાં.

૧. કરાચી—એ તાર્થ વેસ્ટર્ન રેલ્વેનું છેલ્લું સ્ટેશન
છે. કરાચીમાં ૧ સીટીનું અને ૨ કેન્ટોન્મેન્ટનું
એમ બે સ્ટેશનો ઉત્તારુઓની જવા આવવાની સગવડ
માટે છે. એ બન્ને સ્ટેશનો ઘણીજ સરસ બાઘણીવાળાં
અને સુશોભીત છે. કેન્ટોન્મેન્ટનું સ્ટેશન એ ગળા રેલ્વે
બકશોપ છે. એ કારખાનામાં હુબરો માણસો દરરોજ
કામકાજ કરે છે, ગાડીઓ બનાવવાની, રંગવાની, લાગ્યું
તુટ્યું સમારવાની વગેરે અનેક બતતી કારીગરી ઉપર
તેમનું અહીં ગુજરાન ચાલે છે. ડિસ્ટ્રિક્ટ ટ્રેફિકસુપરિ-
ન્ટેન્ડેન્ટની ઓફીસ પણ કરાચીમાં છે. બન્ને સ્ટેશનો
ઉપર રિફરેશમેન્ટ હૂમ છે.

૨. બુગશાહી:—આ સ્ટેશન ઉપર રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ રાખેલો છે. અને એ સ્ટેશનથી નગરઠઠા તરફ જવાનો માર્ગ શરૂ થાય છે. એ માર્ગ પાકો (સડકનો) છે. અહીંથી નગરઠઠા આશરે ૧૩ માઈલ દુર છે

૩. જમ પીર:—એ સ્ટેશનથી અરધો માઈલ દુર, એક પ્રાચીન શિવાલય, ટેકરી ઉપર છે ત્યાં ઊના પાણીનું ઝરણુ છે. આ ઝરણુનું પાણી ત્યાંને ત્યાંજ સમાઈ જાય છે. અહીં હિંદુ લોકો મુએલાંની ક્રિયા કરવા તથા દેહશુદ્ધિ પ્રાપ્તિ કરવા આવે છે. આ શિવાલયને હેમેશ્વર મહાદેવનું દેરું કહે છે.

૪. કોટ્ડો:—એ મોટું જંકશન છે. અહીંથી રેલ્વે બે તરફ ફંટાય છે. એક ફાંટો સિંધુને પશ્ચિમ કિનારે ચાલ્યો જાય છે અને સખખર થઈ ઉત્તરમાં પંજાબ તરફ જાય છે. બીજો ફાંટો સિંધુ નદીના પૂલ આળંગી હેદ્રાબાદ થઈને એ નદીને પૂર્વ કિનારે ચાલ્યો જાય છે. ન રૌરીએ પહોંચે છે.

૫. લક્કી:—એ સ્ટેશનથી ૨ માઈલ દુર ધારા તીર્થ નામે હિંદુઓનું યાત્રાનું ઠેકાણું છે ત્યાં ઊના પાણીનું ઝરણુ છે.

૬. રૂક:—એ મોટું જંકશન છે અહીંથી રેલ્વેનો એક ફાંટો એમને એમ સખખર તરફ જાય છે; અને બીજો ફાંટો શિકારપુર અને જોકમ બાદ થઈને કવેટા તરફ જાય છે. એ સ્ટેશન ઉપર રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ રાખેલ છે.

૭. સખખર:—આ સ્ટેશન સિંધુ નદીના ડાબા કિનારા ઉપર છે. એના સામા કિનારા ઉપર રૌરી

સ્ટેશન છે. સપ્તખર અને શેરીની વચ્ચે સિંધુ નદીમાં
ખખખર નામે બેટ છે. એ બેટ ઉપર થઈને એક જખરો
પુલ રેલ્વેલાઈનોએ બાંધ્યો છે. તે બહુ જોવા લાયક છે
એને લેન્સડાઉન બ્રીજ કહે છે. સપ્તખરથી ઉપડેલી ટ્રેન
આ પુલ ઉપર થઈને શેરી પહોંચ્યા બાદ ઈશાનકોણ તરફ
મરડાઈને પંખા બાણી જાય છે.

કોટ્ટી રોહરી રેલ્વેનાં.

૧. હેદ્રાબાદ:—એ જંકશન છે. અહીંથી એક
ફાંટો ઉતર તરફ રોટ્ટી બાણી અને બીજો ફાંટો પુર્વ તરફ
થરપારકરમાં ટન્ડાઆલાયાર અને મીરપુરખાસ
બાણી થઈને સાદીપલી જાય છે. સાદીપલીથી માર-
વાડને માર્ગે રેલ્વે મુંબઈ તરફ જાય છે.

૨. ઉદેરાલાલ:—હિંદુઓની તીર્થની જગા છે.
અહીં દર વરસે ચૈત્ર શુદ્ધ બીજનો મેળો ભરાય છે, તેમાં
લાખો રૂપિઆનો માલ વેચાય છે.

૩. ટન્ડાઆદમ:—એ સારી વેપારની જગા છે.
ત્યાંથી હાલા અને કંડીઆરા થઈને રેલ્વે રોટ્ટી જાય છે.

રાજ્યરીતિ.

સિંધ પ્રાંતના ઉપરી અમલદારને કમીશનર સાહેબ
કહે છે. તેના હાથ તળે દરેક જિલ્લાના કલેક્ટરો અને
ડેપુટી કમીશનરો છે.

દરેક જિલ્લાનો મુખ્ય કારભાર ચક્કાવનાર અમલદાર
કલેક્ટર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માસ્ટર કેટ સાહેબ કહેવાય છે. તે
જમાબંધી વસુલ કરે છે. ખચ થાય છે તે આપે છે અને
સુધ્ધી, ફાજદારી તથા લોકોપયોગી દરેક કામ ઉપર
નીધા રાખે છે. ધણું કરીને તેના હાથ નીચે ત્રણ ચાર

આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો કે ડાયુટી કલેક્ટરો, એક ડિસ્ટ્રિક્ટ ડાયુટી કલેક્ટર અને એક હજુર ડાયુટી કલેક્ટર હોય છે.

આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો કે ડાયુટી કલેક્ટરોને જિલ્લાના વિભાગો (સબડિવિઝનો) ની દેખરેખ સોંપેલી હોય છે. અને હજુર ડાયુટી કલેક્ટર જિલ્લાના મુખ્ય મહેરમા રહી તીજેરી વગેરેનું કામકાજ કરે છે.

આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરોના હાથ નીચે તાલુકાઓની દેખરેખ રાખવા માટે મુખ્યત્વારકાર એટલે મામલતદાર રાખવામાં આવેલા છે. તેઓ જમાબંધી વગેરેનાં કામ બજાવે છે. ઉપર કહેલા તમામ અમલદારો માજિસ્ટ્રેટનું કામ પણ બજાવે છે.

તે ઉપરાંત પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ, ઇન્જિનીયર અને માપણી ખાતાના અમલદારો (રિવન્યુ સરવે ઓફિસર), કલેક્ટરો અને માજિસ્ટ્રેટોને સહાય કરે છે.

પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ અને તેનાં માણસો ખુન કરનારા, ચોર, વાટપાડુ, ધાડ પાડનારા વગેરેને ઝાલીને શિક્ષાને સાડ માજિસ્ટ્રેટને હવાલે કરે છે. દરેક તાલુકામાંની મુખ્યત્વારકારની કચેરીમાં પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ તરફથી ફોજદાર રહે છે.

રસ્તા બાંધવાનું, નહેરો ખોદવાનું, તળાવ ખોદવાનું, ધર્મશાળા બાંધવાનું વગેરે સરકારી બાંધકામનું ખાતું ઇન્જિનીયર સહિબના હાથ તળે હોય છે. માપણી ખાતાના અમલદારો (રિવન્યુ સરવે ઓફિસર) દરેક જમીનદારને કેટલી વીથોટી (ઠલ) ભરવાની છે, તે ઠરાવી આપે છે.

જિલ્લાને માટે એક ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ એટલે મુખ્ય ન્યાયાધીશ હોય છે. ખુન કરનારા, ધાડ પાડનારા વગેરે

ભારે ગુન્હા કરનારાઓને માનિસ્ટ્રેટે મોકલ્યા હોય તેઓને એ જડજ ઇન્સાફ કરે છે. જંગમ મિલકત સંબંધી ફર્યાદ (દિવાની હાવા) પણ એ સાંભળે છે. જડજને મદદ કરવાને આસિસ્ટન્ટ જડજ અને સમોડિ-ન્ટ જડજ પણ રાખેલા હોય છે. મોટાં નગરોમાં સમોડ-કોઝ કોર્ટ છે, તેના જડજો નાનો રકમના દિવાની કજીઆ ચુકવે છે. તેના ફેસલા ઉપર અપીલ થતી નથી. તમામ ન્યાયખાતાનું ઉપરીપણું સિંધની જ્યુડિશ્યલ કમિ-શનરસ કોર્ટના તાળામાં છે અને તે કરાચીમાં છે.

દરેક જિલ્લામાં સરકારી નોકરો તથા ગરીબોની હવા કરવાને મોટા ડોક્ટરો (સિવિલ સર્જન) રાખેલા છે. જરૂર જણાય તો માંદા માણસને હોસ્પિટલમાં રાખી હવા કરે છે. જિલ્લાના મોટા તાલુકામાં એજ પ્રમાણે હવાખાનાં ઉઘાડ્યા છે, તેમાં આસિસ્ટન્ટ સર્જનો કે હોસ્પિટલ આસિસ્ટન્ટો હવા આપે છે.

શેહરો તથા કસબાઓને ચોખ્ખા રાખવા માટે તથા રાત્રે રસ્તાઓપર દીવા કરવા માટે મ્યુનિસિપાલ કમી-ટીઓ કરાવી છે. ગામડાંઓમાં ઉપલાં કામોના બહો બસ્ત માટે લોકલબોર્ડો છે. લોકલબોર્ડની પેદાશને લોકલ ફંડ કહે છે. કરાચી, હૈદરાબાદ, શિકારપુર અને સુખખરમાં મોટી મ્યુનિસિપાલીટીઓ છે. અને દરેક જિલ્લા માટે એક એક મોટી લોકલબોર્ડ છે.

ફળવણી ખાતાનો મોટો અમલદાર એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર છે. તેના હાથ તળે ડેપુટી ઇન્સ્પેક્ટરો અને આસિસ્ટન્ટ ડેપુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરો વગેરે છે. મોટાં શહેરોમાં ઇમેલ અને સીધી વગેરે નિયામો છે.

નાનાં ગામોમાં સિંધી નિશાળો છે. શિક્ષક થવા માટે હેદ્રાબાદમાં બે વિદ્યાલય છે. ૧. મેક્લેનિંગ કોલેજ અને ૧. ફિમેલેનિંગ કોલેજ. બે ગિલાય ત્યાં એ ગ્રીકલચર સ્કુલ (ખેતીવાડીની નિશાળ) અને મેડીકલ સ્કુલ (વૃદ્ધક સંબંધી જ્ઞાન આપનારી શાળા) પણ છે. મેડીકલ સ્કુલમાં શીખીને પાસ થયલાઓને હોસ્પિટલ આસિસ્ટન્ટની જગા મળે છે. કરાંચીમાં ઇન્જિનીયરીંગ અને જાંચી કેળવણી લેવાનું વિદ્યાલય છે તેને હયારામ જેઠમલ કોલેજ કહે છે. મુસલમાનો માટે મદ્રસા છે. દરેક જિલ્લામાં ઇંગ્લેશ હાઈ સ્કુલો છે. અને હાલમાં હુન્નરી સ્કુલો પણ ઠેકાણે ઠેકાણે ઉઘડતી જાય છે.

પાક ખેતી.

આ પ્રાંતમાં બે પાક થાય છે. ૧. ખરીફ. ૨. રબી ખરીફ પાક નદીમાં રેલ આવતિ વખતે વચાય છે. અને કાર્તક માસમાં તૈયાર થાય છે. રબી પાકની શેપણી પાણી ઉતરતી વખતે થાય છે. ને ફેવ મહિનામાં તૈયાર થાય છે. પહેલા પાકમાં જુવાર, બાજરી, ચોખા, તલ, તેલીયાંબીયાં; કપાસ વગેરે થાય છે; અને ખીજમાં ઘઉં, જવ, ચણા, મટર, મગ તથા ખીજાં કડોળ વગેરે થાય છે.

સિંધમાં પાક નીપજવવાની જમીન

૫ પ્રકારની છે.

સિંધમાં પાક નિપજવવાની જમીન ૫ પ્રકારની છે.

૧. લી:—જે જમીનને રેંટીઆ વતી પાણી આપે છે તે ચરખી.

૨. લ:—જે જમીનને નહેરોની વાટે પાણી આપે છે તેને સેલાખી (દોળાણુવાળી) જમીન કહે છે.

આ જમીનમાં ખર્ચ બહુ કમતી થાય છે. એથી
પાક ઘણું ખર્ચ આ જમીનમાં થાય છે.

૩ છ:—જે જમીન પાણી ઘણું ચડે તોજ પોતાની મેળે
પલળી રહે અને તરથાય; પણ પૂર કમતી
હોવાથી જિંચાણમાં પાણી ચડી શકે નહિ તેવે
વખતે જેને રેંટીઆ વતી પાણી આપવું પડે,
તેને મોઢી કહે છે.

૪ થી ચાહી:—જે જમીનને કૂવામાંથી પાણી આપવામાં
આવે છે તે.

૫ મી ભારાણી—જે જમીનની ખેતીનો આધાર વરસાદ
ઉપર રહે છે તે.

જમીનદારો સરકારી ઢલ (વેરો) આપે છે પણ ભગીર-
દારો આપતા નથી.

ખેતી ઘણું ઠંકાણું હારી લોકો કરે છે; અને કેટલેક
ઠંકાણું જમીનદારો પોતેજ ખેતી કરે છે.

હારી લોકોના બે વર્ગ છે. (૧) મારોટી એટલે
વંશપરંપરાંથી આવતા વારસા મુજબ ખેતી કરનારા,
(૨) વગરમારોટી એટલે વારસ ના હોય વગરના.

મારોટી વગના હારી લોકો પાસેથી જમીનદારો
પોતાનો હિસ્સો અને સરકારી ઢલજ માત્ર લે છે. તે
સિવાય બીજું કંઈ પણ અખત્યારી વાપરી શકતા નથી.
પણ વગરમારોટીના વગના હારી લોકોને તો જમીનદાર
કોઈ પણ વખતે કાઢી શકે છે.

વેપાર.

ઇથેઝના આવવા અગાઉ આ પ્રાંતનો બીજા દેશો
આથે ૧૨ લાખ રૂપિયાનો વેપાર ચાલતો હતો પણ ઇથે

એના આવવા પછી આગગાડીઓ, આગબોટો અને વહાણો વગેરેના આગળ ઘણી વધવથી, રસ્તો એના સગવડ હોવાથી, તેમજ પોલીસની સંમતિ અને ટપાલ તથા તાર ખાતાઓને લીધે વેપારમાં ઘણુંજ વધારો થઈ એ રકમ ૧૨ કરોડ સુધી પહોંચી છે.

આમદાની.

કાપડ, સોનું, લોહું, તાંબું વગેરે ધાતુઓ, તથા કાગળ, રબર, કટલરી (છરી કાંટા વગેરે સામાન), ચિનાઈ વાસણ, દાડ (મીઠા), કેરોલીન તેલ, ખાંડ વગેરે ઘણા સામાન વિદાયતથી તેમજ બહાર દેશોવરથી આવે છે.

રવાનગી.

કપાસ, ઊન, આમડાં, ઘઉં, તેલીયાં બીયાં વગેરે અનાજ તથા હાડકાં, ચીથરાં વગેરે ઘણા માલ બહાર દેશોવર ખાતે જાય છે.

સરકારને પેદાશ.

સરકારને પેદાશના મુખ્ય રસ્તા—

૧ જમીનનો કર.

૨ કસ્ટમહુટી એટલે માલની આવક પરની જકાત.

૩ નિસાવણી જણુસો ઉપરનું મહેસુલ.

૪ મીઠાનો કર.

૫ ઇનકમ ટેક્સ એટલે વાર્ષિક આવક ઉપરનો કર આ બધાની પેદાશ એક કરોડ રૂપીઆની છે.

કારખાના.

ચીજો બનાવવાનું કામ હમણાં સિંધમાં ઓછું થતું જાય છે, કારણ કે સારી ચીજો વિદાયતથી સંસ્થામાં

બનીને આવે છે, અને તે સોંધી મળે છે; પણ સાધારણ માલ જે દરરોજના ખર્ચનો અહીં બને છે તે થોડો સારો છે. નગરઠક્કામાં ગરળીઓ, સુસીઓ, રંગેલા ચારસાઓ ને લુંગીઓ થાય છે.

હેદ્રાબાદમાં સંધાડાનું કામ, બરતનું કામ ને કસબનું કામ સારું થાય છે.

હાલામાં ગંજ એટલે લાકડાની રંગબેરંગી ડાબલીઓ અને કાસીનું (મીનાકારીનું) કામ સારું થાય છે.

બીબાંવતી છાપવાનાં કારખાનાં, ને કપાસ લોઢવાના તથા ગોંસડીઓ બાંધવાના સાંચા, પણ સિંધમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ફેલાતા બધા છે.

કરાંચી જિલ્લો.

આ જિલ્લો સિંધનો દક્ષિણ અને પશ્ચિમનો ભાગ છે. તેની લંગાઈ નદી ગાજથી અરબો સમુદ્ર સુધી છે; અને પહોળાઈ હાદ્દાર પર્વતથી સિંધુ નદી સુધી છે. પણ લાડનો ભાગ સિંધુ નદીની પૂર્વ તરફ પણ ગયો છે.

સીમા અને વિસ્તાર વગેરે.

ઉત્તરે લાહકાણુ જિલ્લો, પૂર્વે સિંધુ નદી અને હેદ્રાબાદ જિલ્લો, દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર અને પશ્ચિમે બલુચિસ્તાન અને લસબેલ્લાનો મુલક છે. જે જિલ્લાની વસ્તી ૫૨૦૭૨૧ માણસની છે, આ જિલ્લાનો પશ્ચિમ-ભાગ બહુ ટેકરાવાળો છે તેનું નામ કોહીસ્તાન છે. એમાં થોડો વરસાદ આવે છે ને બાકીનો સિંધુના કાંઠાનો રસાળ પ્રદેશ છે. એમાં સુતરાઉ અને રેશમી કાપડ, માટીનાં વાસણ અને કામળા બને છે, ખેતીની પેદાશમાં ડાંગર, જુવાર અને બાજરી એ ખરીફ પાકમાં

મુખ્ય છે, રવીપાકમાં ઘઉં, દીવેલી, ખીયાં, કઠોળ અને જવ મુખ્ય છે. ડાંગર જીવાર અને ખાજરી કરાંચીથી મુખ્ય ધાણાકાનાં ખીચા લાગેા ખાતે ચઢે છે. અને ઘઉં તથા અનેક જાતનાં તેલ કાઢવાનાં ખીયાં ધાંગલાંડ મોકલવામાં આવે છે.

આ જિલ્લાના માટે રેવન્યુ અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માનિસ્ટ્રેટ કલેક્ટર સાહેબ છે. તેની મુખ્ય જગા કરાચી છે. પણ કંડીની મોસમમાં બહાર જિલ્લામાં ફરીને કામકાજ કરે છે.

સબડિવિઝનેને માટે ૩ ડેપુટી કલેક્ટરો કે આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો અને એક હજુર ડેપુટી કલેક્ટર ખજાનાને માટે રહે છે. ડેપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાઓની દેખરેખ રાખવા માટે કુલ ૧૦ મુખત્યારકાર રાખવામાં આવેલા છે.

આ જિલ્લાના ૩ સબડિવિઝન પાડેલા છે અને તેમાં મધ્ય મળીને ૧૧ તાલુકા છે.

એ જિલ્લામાં આવેલા સબડિવિઝનનાં નામ,

૧ ઠઠા, ૨ કોદ્રી, ૩ શાહાબંદર.

ઠઠા સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાના નામ.

૧ કરાચી, ૨ ઠઠા, ૩ મીરપુર સાકરા, ૪ ઘોઠા-બારી, ૫ મહાલ કેટીબંદર.

કોદ્રી સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

કોદ્રી તાલુકો, ૨ માર્જીદા મહાલ, ૩ કોહી-સ્તાન મહાલ.

શાહાબંદર સમગ્રવિજનમાં આવેલા

તાલુકાનાં નામ

૧ મીરપુર ભઠારા, ૨ મુળવલ, ૩ જાતિ ૪ શાહાબંદર.

કરાંચી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કોહીસ્તાન તાલુકો, પુર્વે ઠક્કા તાલુકો, દક્ષિણે મીરપુરસાકરા તાલુકો અને અરબી સમુદ્ર, પશ્ચિમે હુળ નદી અને માંજ બુશિર છે.

આ તાલુકો કરાંચી જિલ્લાના ઠક્કા સમગ્રવિજનમાં આવેલ છે. એમાં ૧૮૬૭૭૨ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૬ તપામાં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ.

૧ મલીર, ૨ થાણો, ૩ મલહ, ૪ હુળ. ૫ ગદાપ. કરાંચી.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કરાંચી સિંધની રાજ્ય-ગાદીની જગા તથા મુખ્ય બંદર છે. એ શહેરમાં સિંધ પ્રાંતનો કમિશનર એ જિલ્લાનો કલેક્ટર, આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર, હજુર ડેપુટી કલેક્ટર ખજાનાનો, સુખત્યારકાર, જ્યુડિશ્યલ કમિશનર કે સદર કોર્ટના જડજ, ડિસ્ટ્રિક્ટ જડજ, સેમોલકાઝકોર્ટનો જડજ, સિટિમાજસ્ટ્રેટ, કેન્ટોન્મેન્ટ માજસ્ટ્રેટ, સિટિ-ડેપુટી કલેક્ટર, પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરો અને લશ્કરી મોટા અમલદારો સિવાય બીજાં બધાં ખાતાના મોટામોટા અમલદારો ૭૧ : ૨૭

એ શહેરની વસ્તી ૧૫,૧૯૦૩ માણસની છે.—આ શહેર મુખ્ય ઇલાકામાં મુખ્ય બંદરથી બીજે નંબરે ગણાય છે.

એ બંદરની સંભાળ માટે પોર્ટ ટ્રસ્ટ નામે એક મંડળી છે. તેઓએ એ ખાદીનું કામ એવું બનાવ્યું છે કે દરેક મોસમે તેમાં વહાણો તથા આગમોટો વગેરે સહીસલામત રહી શકે, અને આવજન કરી શકે છે. તેથી અહીં મોટી મોટી આગમોટો માલ, ભરીને આવે છે. અને બંદરને કોઈજ ઉભી રહી શકે તેવી સગવડ હોવાથી ને માલ ઉતરવા તથા ચડાવવા માટે વરાળ-ચક્ષુ ને વીજળીની શેશનાઈ હોવાથી બહુજ સહેલાઈ થી રાત દિવસ કામ લઈ શકાય છે. આ બધાની પેઢાશ પોર્ટ ટ્રસ્ટને મળે છે.

અહીં યુરોપી વેપારીઓની મોટી મોટી વખાણ, કારખાનાં તથા ત્રામવે વગેરે છે, અને નોર્થે વેસ્ટર્ન રેલ્વેનાં બે મોટાં સ્ટેશનો છે. ૧ કેન્ટોન્મેન્ટનું સ્ટેશન અને ૨ સીટીનું સ્ટેશન. એ બન્ને સ્ટેશન ઉપર ઇમારત બહુ સારી બાંધેલ છે. કેન્ટોન્મેન્ટના સ્ટેશન આગળ મોટી રેલ્વે વર્કશોપ છે. આગળના નામદાર કમીશનર ફ્રિયર સાહેબની યાદગીરી માટે બંધાએલ ફ્રિયરહોલ નેવા લાયક છે. ત્યાં દર શનીવારે સાંજે ઇંગ્લેન્ડ બેન્ડ (વાળ) વાગે છે. અને મહારાણી સાહેબનું બાવડું છે જે ખુબું મુકવાને વળને હાલના નામદાર શહેનશાહ પાંચમાં જ્યોર્જ પધાર્યા હતા. તા. ૧૭મી માર્ચ ૧૯૦૬ ને શાહનશાહ એડવર્ડ સાહેબનું બાવડું પણ છે. એ સિવાય લેડી ડફ્રીન હોસપીટલ, સિવિલ હોસપીટલ, ઇંગ્લેન્ડ હાઈસ્કુલ મદ્રસા, મેરિવે ધર ટાવર, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ જ્યુડિશીયલ કમિ-

શનરસ કોર્ટ; તાર ઔશીશ, ખ્રિસ્તી દેવળો, અને દયારામ જેઠામલ સિંધ કોલેજ વગેરે જોવા લાયક મકાનો ઘણાં છે. આ કોલેજની લગોલગના મકાનમાં પ્રદર્શન હોલ ખુલ્લો મુકેલો છે, તેને જુતખાનુ કહે છે. એ ઉપરાંત સરકારી બગીચો બહુ જોવા લાયક છે. તેમાં જાત જાતનાં જનાવરો અને વનસ્પતિ પ્રદર્શન માટે રાખેલ છે. આ સિવાય ઘણાક બંગલા અને જગાઓમાં ઠેકાણે ઠેકાણે નાનું પાણી મળતું હોવાથી સુશોભીત બગીચાઓ શોભી જાય છે. કરાંચીથી દુર સાત ગાઉ ઉપર મહીર છે. ત્યાં મોટા મોટા કુત્રા ખોદાવેલા છે. તેનું પાણી નળની વાટે કરાંચીમાં આવે છે. એ જગા એટલી ઊંચી છે કે વરાળ યંત્રની મદદ વગર શહેરમાં ત્રણ મજલા સુધી, પાણી ઊંચું ચડી શકે છે. આ પાણી આબ-વાથી કરાંચીમાં જે મીઠા પાણીની તંગાસ પડતી હતી તે દુર થઈ છે. અને વનસ્પતિ ઘણી વધી છે. કરાંચીની નજદીક આવેલા મનોરા બેટ પર લાઇટ હાઉસ (દીવાદાંડી) છે. શહેરથી ૬ માઈલ દુર મગરપીરમાં ઝીના પાણીનાં ઝરણુ તથા મગરો છે. મહારીપુર નામે જગા કરાંચીથી થોડે છેટે છે. ત્યાં સરકારી માણસો મીઠું પકવે છે. તે મીઠું આખા સિંધમાં વપરાય છે.

આ શહેરની અગ્નિનીકાણે સુમારે ૪ માઈલ દુર કિલ્લ-ફટન છે ત્યાંની હવા ઘણી સારી અને થંડી હોવાથી ગરમીની મોસમમાં સહેજ લોકો અને બીજા ઘણાં મોટા માણસો ત્યાં જઈને રહે છે. એ શહેરમાં ઇંગ્લેન્ડ, સિંધી ગુજરાતી, મરાઠી, ઉર્દુ વગેરે બુદ્ધિ બુદ્ધિ ભાષાની છોકરા તથા છોકરીઓની નિશાળો છે.

(૧) મહીર—એ કુલકળાદિને માટે પ્રખ્યાત છે. સુખંધ જેવાં સોનેરી કેળાં કેરીઓ વગેરે ઘણુંજ ફળ, શાકભાજી વગેરે ત્યાંથી કરાંચીમાં વેચવા માટે આવેછે.

આ તાલુકામાં આવેલા તપાઓમાં આવેલાં ગામો.

ગદાપ તપામાં આવેલાં ગામો,

[૧] ખાર. [૨] મોહધાન. [૩] કંઠ [૪] ગદાપ મહાજન. [૫] કાંકર.

હુખ તપામાં આવેલાં ગામો.

(૧) મગોપીર. (૨) ગોરામખાનનું ગામ. (૩) ગુધપાસ. (૪) લાલભખર. ૫) અલીબનાનું ગામ.

મદહુ તપામાં ગામો.

(૧) મેમણોનું ગામ (૨) ધરસાનો છનો. (૩) જામનું ગામ. (૪) ખાઝાર. (૫) શનરો.

મહીર તપામાં ગામો.

(૧) ધંપ્રાહીમ હેદરી. (૨) વટેજી. (૩) રહીમ-ખાનનું ગામ. [૪] દાબેચી (૫) પીપરી. (૬) ખાકરાણી (૭) ગગર.

થાણા તપામાં ગામો

(૧) થાણા. (૨) આસુનું ગામ. (૩) મહીરસ્ટેશન. (૪) હાજીસુખાનું ગામ. (૫) ગાર. (૬) લાંડી. [૭] રેરી.

કરાંચી તપામાં ગામો.

(૧) કરાચી. (૨) મનોરા બેટ. [૩] ભાલો. ૪] ભીટ. (૫) મારીપુર. (૬) ગીસરી બંદર.

૨ ઠંઠા તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કોહીતાલુકો, પુર્વે સિંધુનદી,

દક્ષિણે મીરપુરસાકરો અને ઘોડાનારી તાલુકો, પશ્ચિમે કોહીસ્થાન અને કરાંચી તાલુકો છે.

આ તાલુકો કરાંચી તાલુકાના કક્કા સમઝાઈનઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૪૭,૨૨૧ માણુમની વસ્તી છે, એ તાલુકો ૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

૧ સોંદા, ૨ ખુદાયું, ૩ ચિંલાયા, ૪ ખખખા-હાલા, ૫ જુંગશાહી, ૬ ઠઠો, ૭ ટાંકા, ૮ અગાદ. આ તાલુકામાં લગાર અને કલરી સુખ્ય નહેરો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઠઠકા છે એ ઘણું પ્રાચીન શહેર છે. તેમાં મોટી જુમામસીદ એકસો ગુજ (કુખાકે ધુમટ) વાળી છે, અને બીજાં પગ પ્રાચીન ઇમારતોનાં ખંડિયેરો જોવામાં આવે છે. એમાં સુખ્યારકારની એપ્રીસ, પોસ્ટ અને તાર એપ્રીસ, બેમ જડ-જની એપ્રીસ, અને રેસિડન્ટ માજસ્ટ્રેટની એપ્રીસ છે. તપેદારનો દેરો, હોસ્પિટલ, એંગ્લોવેનિકયુલર સ્કુલ, વેનિકયુલર સ્કુલ, ગુજરાતી સ્કુલ, છોકરીઓની સ્કુલ અને સસ્ક્રુત શાળા છે. એ શહેર કરાંચીથી સુમારે ૬૭ માઈલ દુર પુર્વ તરફ છે તેમાં ૫૩ માઈલ રેલવેની મુસાફરી જુંગશાહી સ્ટેશન સુધી કરવી પડે છે. અને ત્યાં જુંગશાહી સ્ટેશનથી સુમારે ૧૩ માઈલ ખુશકીની મુસાફરી ખડી સડક ઉપર કરવી પડે છે.

એ શહેરની પશ્ચિમે આવેલી મહલીનારે ટેકરી ઉપર સવાલાખ પીરોની કગરોવાળું મોટું કગરસ્થાન છે. અને મીરમાં ઇશાકની રાક વગેરે મોટાં મોટાં કબ-

સ્થિતિ છે. તેનું નકસીકામ ઘણું સરસ છે. પણ હાલમાં તેઓની મરામત ન હોવાથી જીર્ણ થતાં જાય છે. એ ટેકરી ઉપર જડજ સાહેબની કોર્ટ અને બીજા ઇથેજ અમલદારોને રહેવાની જગાઓ બાંધેલી છે. એ શહેરની બાજુમાં કલાકોટ નામે એક પુરાતન શહેરનું ખાંડિયેર છે. અને ત્યાં એજ નામનું મોટું સરોવર છે. એ શહેરમાં રેશમી લુગીઓ, ગરબીઓ, અજરકો કે મુસલમાનની ચાદરો અને રંગેલા, ચારસાઓ, જનાવવાનાં ઘણાં કારખાનાં છે. અને તેમાં રંગનું કામ ઘણું સાફ થાય છે.

એ શહેરમાંથી ઝરખ, મીરપુરસાકરા, કેટીખાંદર, શાહાખાંદર, વગેરે શહેરોમાં જવા આવવાના રસ્તા ફેલાય છે, તેથી એ શહેરોમાં મુસાફરખાનાં બાંધેલાં છે જેથી મુસાફરોને ઘણી સગવડ પડે છે.

આમદાની.

ખાંડ, વિલાયતી કાપડ, હાથીદાંત, મોતી કાચું રેશમ, વગેરે મુખ્ય છે.

રવાનગી.

રાતા ઓખા, બાજરી, જુવાર, મગ, અડદ, મટર વગેરે અનાજ, ધી, લાકડાં, કાલસા, રેશમી લુગીઓ, રંગેલી ચાદરો, રંગેલા ચારસા, અજરકો વગેરે મુખ્ય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામો

(૧) સોંઢા, [૨] હેલાયુ, ત્યાં સિંધુ નદી ઓળંગીને પેલે પાર જવાને સાફ નાનીનાની આગબોટો ઉતાડે એવાને માટે રાખવામાં આવે છે.

મીરપુરસાકરા તાલુકો.

મીમા—ઉત્તરે કરાંચી તાલુકો. પુર્વે કહ્મ તાલુકો,

દક્ષિણે ઘોડાભારી તાલુકો અને પશ્ચિમે
અરબી સમુદ્ર છે.

આ તાલુકો કરાચી જિલ્લાના ઠંઠા સબડિવિઝનમાં
આવેલો છે. તેમાં ૩૧૨૩૮ માણસની વસ્તી છે. આ તાલુ-
કામાં શેરડી અને કેળાં બહુ થાય છે. અને પાકમાં રાતા
ચોખા ઘણા થાય છે. એ તાલુકો ૧૦ તપામાં વહેચાયેલો છે.

તપાનાં નામ

(૧) મીરપુર સાકરા, (૨) રામદેવ, (૩) ગાડો,
(૪) હાજીઘરાણો, (૫) ગુજો, (૬) જુહારા, (૭)
સુખપુર, (૮) ખેરપુર, (૯) ગુલામલા અને [૧૦]
કરમપુર.

આ તાલુકામાં ભગાર અને કલરી મુખ્યનહેરો છે

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મીરપુર સાકરા છે. તેમાં
મુખ્યત્વારકારની ઓફીસ, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું
થાણું, તપેદારનો ટેરો અને વનારિકાનું સ્કુલનું
મકાન વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામો

(૧) ભંખોર—આ ઘણું પ્રાચીન અને જીર્ણ થઈ
ગયેલું ગામ છે. એ ગાડો ગામની નજદીક આવેલું છે.
તે બાબત એવી દંતકથા ચાલે છે કે એને અસલ દેવળ
બંધર કરીને કહેતા હતા. અને ઈ. સ. ૭૧૩ માં મહમદ
બીન કાસીમે સિંધ ઉપર ચડાઈ કરી તે વખતે પ્રથમ
આ શહેરને ઘેરો ચાલ્યો હતો અને સમુર્ધ પણ આ
શહેરમાં મોટી થઈ હતી. કબીર ભગતનું પણ એમાં
રહેઠાણ હતું.

[૨] ગાડો—આ શહેર દાબેચી સ્ટેશનથી ૪ ગાઉ દુર અક્ષિકેણમાં આવેલું છે. એનાથી ૧૪ માઇલ દક્ષિણે મીરપુર સાકરો આવેલ છે.

એ સિવાય (૩) વટેજી, (૪) ગુલામુલા વગેરે ગામ છે.

ઘોડાખારી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ઠઠા અને મીરપુર સાકરાના તાલુકા, પુર્વે સિંધુ નદી દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર અને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર છે.

આ તાલુકો કરાચી જિલ્લાના ઠઠા સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૩૧૭૫૫ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાના નામ.

(૧) ગલીલ, (૨) ખાણ, (૩) કોટ્રી અલારખ્યા, (૪) મહર, (૫) ગારહો, (૬) બેલી.

આ તાલુકામાં નશીરવાહ, ઓચતો, હેદરી અને સાયાણ ફાટ છે.

આ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કોટ્રી અલારખ્યા છે. તેમાં મુખત્યારકારની ઓફીસ, ટપાલ ઓફીસ, વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

પીરપઠા—એ જાણીતું ગામ છે. તેમાં ફરવરસે પીરપઠાનો મેળો ભરાય છે.

કેટીબંદર મહાલ.

સીમા—ઉત્તરે ઘોડાખારી તાલુકો પુર્વે સિંધુ નદી અને દક્ષિણે તથા પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર છે.

આ મહાલ ઠંઠા સળડિવિઝનમાં છે, એમાં ૪ તપા છે.
ને વસ્તી ૧૭૮૪ માણસની છે.

તપાના નામ.

(૧) કેટીબંદર, (૨) લોહાખારી, (૩) સનોરા,
(૪) ખીરસર.

આ મહાલમાં સીયાણુ, ઓચતો

અને કલંદરી ફાટ છે.

એમાં કેટીબંદર મુખ્ય શહેર છે. એમાં મહાલકરી
રહે છે. એમાં મ્યુનિસિપાલિટી ઇસ્પીતાલ કસ્ટમ ઓફીસ
પોલીસ થાણો પોસ્ટ ઓફીસ અને સ્કુલ છે. આ શહેરની
બાજુમાં ઓચતો કે હળમરો ફાટ અરબી સમુદ્રમાં પડે છે.

આ મહાલમાં આવેલાં બીજાં ગામ

૧ ખલીફા એ ઘાસના વેપારના માટે નામીયું છે.

કોદ્રી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે માર્ઝીદા મહાલ પુર્વે સિધુનદી,
દક્ષિણે ઠંઠા તાલુકો અને પશ્ચિમે કોહીસ્તાન
મહાલ છે.

આ તાલુકો કરાચી જિલ્લાના કોદ્રી સળડિવિઝનમાં
આવેલો છે. એમાં ૪૦૪૯૫ માણસની વસ્તી છે. એ
તાલુકો ૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં આવેલા તપાનાં નામ.

(૧) ટન્ડાહાફઝશાહા. (૨) ઝરક, (૩) બાદા,
(૪) વછેરા, (૫) ખાસાઈ અને [૬] બંધ વેરા.

આ તાલુકામાં સદાબહાર, બગદાદ, સાપાવાહ
અને નદી ભારન છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કોટ્ટો, સિંધુ નદીના
કિનારા ઉપર આવેલું છે. ત્યાં રેલ્વેનું મોટું જંકશન છે.
ત્યાંથી એક રેલ્વે સિંધુ નદી ઉપરનો કર્ઝનબ્રાજ આ-
બંગી ગીધુખંદર થઈને હેદ્રાબાદ જાય છે. અને બીજી
સિંધુ નદીને પશ્ચિમ કિનારે એમને એમ ઉત્તર તરફ
રૂક જંકશન મુઝી આવે જાય છે. આ શહેર ખુશીના
રસ્તાથી માર્જોદા અને સેવણુ વગેરે સાથે જોડાયેલું છે.
અને બીજી બાબુચી થાણાખુશાખાન સાથે તથા
ત્રીજી ગમથી કાચી મુઝી ઝરક, ઠઠા, ધારા, પિપ-
રીને મલાસ્ના રસ્તાથી જોડાયેલું છે. વળી કરાચીની
સાથે રેલ્વેના રસ્તાથી પણ જોડાયેલું છે.

એ શહેરમાં મુખ્યત્વે સરકારની ઓફીસ પોસ્ટ ઓ-
ફીસ તાર ઓફીસ એગ્રીકલ્ચરલ કલેક્શન વર્ક-
સુલ્ક વર્કસ છે. અને હોટલોની સુલ્ક તથા હોસ્ટી-
ટલ વગેરે છે. કોટ્ટો અને ગીધુખંદરની વચ્ચે પુલ
થયા પછી એક બીજા સાથે જોડાયેલ ગયાં છે. એ શહેરમાં
સિંધી દાડ બનાવવાની સરકારી મોટી ભઠ્ઠો છે. જે
માંથી દાડ આખા સિંધમાં જાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) ઝરક—એ સિંધુ નદીના કિનારાપર આવેલું
છે ત્યાંથી નદીને સામે પાર જવા માટે હવેશાં નાની
આબ્રોડ રાખવામાં આવે છે. વળી આ શહેર ટેકરી

ઉપર આવવાથી ત્યાંની હવા સારી છે માટે ગસ્તમાં સાહેબલોડે ત્યાં જઈને રહે છે.

(૨) ભીંચ આ ગામ કોટ્ટીની ઉત્તરે સુમારે ૧૧-૧૨ ગાઉને અંતરે છે.

(૩) બુદાપુર—એ રેલ્વેસ્ટેશનની નજીક છે.

(૪) ઉનડપુર—કોટ્ટીની ઉત્તરે ૧૦ ગાઉ ઉપર રેલ્વેનું સ્ટેશન છે.

માર્ગોદા મહાલ.

સીમા—ઉત્તરે સિંધુનદી અને સેવણ તાલુકો પૂર્વે સિંધુનદી, દક્ષિણે કોટ્ટી તાલુકો અને પશ્ચિમે લક્ષ્મીના ડુંગરો છે.

એ મહાલ કરાચી જિલ્લાના કોટ્ટી સબડિવિઝનમાં આવેલ છે એ મહાલ ૬ તપામાં વહેંચાયેલો છે. અને વસ્તી ૨૧૮૦૫ માણસની છે.

તપાનાં નામ.

(૧) માર્ગોદા (૨) લાખા, (૩) કાછો [૪] સન, (૫) આમરી અને ૬) લક્ષ્મી,

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર માર્ગોદા છે. એ શહેર રેલ્વે સ્ટેશનની નજીક છે. તેમાં મુખ્યત્વારકારના બદલામાં મહાલકરી રહે છે. એમાં પોસ્ટ ઓફીસ તથા નિશાળ છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

[૧] આમરી—એ માર્ગોદાની ઉત્તરે ૧૦ ગાઉ અને સેવણની દક્ષિણે ૧૦ ગાઉ ઉપર રેલ્વે સ્ટેશનની નજીક આવેલું છે.

(૨) લકડ—એ સિંધુનદીના પશ્ચિમ કિનારા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશન નજીક આવેલું છે.

(૩) ધારાતીર્થ—એ લકડીથી ૨ માઈલ દુર છે. તેમાં ગરમ પાણીનાં ઝરણુ છે. ત્યાં દર વરસે મહા મહીનામાં શિવરાત્રી ઉપર મોટા મેળો ભરાય છે.

(૪) સન એ-સિંધુનદીના કિનારા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશનની પાસે આવેલાં છે. તે માર્છીદાથી ૧૧ માઈલ છેટે છે.

કોહીસ્તાન મહાલ

સીમા—ઉત્તરે સેવણ તાલુકો, પુર્વે કોટ્લી, માર્છીદા અને ઠઠાના તાલુકો, દક્ષિણે કરાચી તાલુકો અને પશ્ચિમે ખીરથર પર્વત તથા કરાચી તાલુકો છે.

આ તાલુકો કરાચી જિલ્લાના કોટ્લી સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૧૮,૪૮૩ માણસની વસ્તી છે. એમાં તપા મુકરર કરેલા નથી. ત્યાં ફક્ત મહાલકરી, રહે છે. જે બધું કામ કરે છે. આ તાલુકો ધણું ફરીને વરસાદ પડવાથીજ આબાદ થાય છે. એમાં મુખ્ય શહેર થાણાબુલાખાન છે. તેમાં મહાલકરીને પોલીસનું થાણું સ્કૂલ અને હોસ્પિટાલ વગેરે છે. એ તાલુકામાં હુબ, ભારેન અને મલીરની નદીઓ આવેલી છે.

મીરપુર ભઠારા તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે સિંધુ નદી, પૂર્વે શુની તાલુકો દક્ષિણે જાતિ અને સુબવલ તાલુકો અને પશ્ચિમે સુબવલ તાલુકો તથા સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો કરાચી જિલ્લાના શાહાબંદર સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૩૮,૬૪૨ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ.

(૧) આટલશાહ, (૨) બનું, (૩) લાયકપુર, (૪) મંગીલધોગોગો, (૫) ઘરો, (૬) અરારો, (૭) મીરપુર લકોરો, (૮) જહોક, (૯) બુલુબાણી, (૧૦) હામરી (૧૧) આમરા, (૧૨) માજરી.

આ તાલુકામાં પીંજરી, ગંગખખખર, ફતેવાહા અને મહમુદાવાહા છે.

આ તાલુકામાં મીરપુર લકોરા મુખ્ય શહેર છે. એ શહેર ફતેનામે વહા ઉપર બેલા અને ટન્ડામહમદખાનની વચ્ચેના રસ્તા ઉપર છે. એ મુજબલની ઈસ્તાને ૧૩ માઈલ અને મુગલલીમની ઉત્તરે ૨૬ માઈલ દુર આવેલું છે. એ સિવાય જહોક અને ખોરવાહ ગામોના પણ ખુશકીના રસ્તા છે. એમાં મુખત્યારકારની આશીસ, મુસાફરખાનું, જહજની કાટ, પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ આશીસ, હોસ્પીટલ સ્કુલ, વગેરે છે, આ શહેરમાં સંઘાડાનું, અને રંગનું કામ સાફ થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં જાણીતાં ગામ.

(૧) જોક—એમાં દર વરસે સફર માસમાં શાહાબનાયત-અલી સુશીના મેળો ભરાય છે.

(૨) શાહકપુર—એમાં દર વરસે અમીર પીરનો મેળો ભરાય છે.

(૩) દરો—મીરપુરની વાયવ્યે ૮ માઈલ પર પીંજરી વાહ ઉપર છે,

તાલુકો સુજવલ.

સીમા—ઉત્તરે મીરપુર બકોરા તાલુકો અને સિંધુનદી, પૂર્વે મીરપુર બકોરા તાલુકો દક્ષિણે જાતિ તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો કરાચી જિલ્લા શાહપંદર સમઠિઠનમાં આવેલ છે. એમાં ૩૪,૬૫૬ માણસની વાની છે. એ તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ.

(૧) રાંઘા, (૨) લખાણે, (૩) મુરાધપુર, (૪) પિનિસલો, (૫) બેકો, (૬) મીરાપુર, (૭) સુજવલ, (૮) વહુર, (૯) મીરજાંકગરી, (૧૦) મુજમહર, (૧૧) ખારીયું અને (૧૨) યાર.

આ તાલુકામાં ખીંજી અને મહમુદો વગેરે

વાલા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સુજવલ છે. તેમાં મુખ્યત્વાકારને પોલીસનું ઘણું અને મુસ્લિમોનું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૨) કોટ આલમન, (૧) બેકો, (૩) મુખપુર વગેરે ગામો જાણીતાં છે.

જાતિ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે સુજવલ, મીરપુર બકોરા અને ગુની તાલુકો પૂર્વે બદીના તાલુકો અને કચ્છનું રણ. દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર અને પશ્ચિમે શાહપંદર તાલુકો છે.

અ તાલુકો કરાચી જિલ્લાના શાહપંદર સમડિવિઝનમાં છે. એમાં ૩૫૮૪૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૦ તપાએમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ.

(૧) મનારકી, (૨) બહાદીપુર, (૩) મરહોબુલાખાન, (૪) કોડી, (૫) દાબે, (૬) ટંગા, (૭) શીરગંઢા, (૮) મુગલલીમ, (૯) શાહકપુર અને (૧૦) સુલાન.

આ તાલુકામાં ગુંગડા, ગાદાબ, ફોશહુખાન, સિંધ અને મીરઝાવાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જાતિ છે. એમાં નિશાબ, પાલીસનું થાણું અને પોસ્ટ ઓશીસ છે. એ શહેરમાં ઉનના કામળા સારા થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં મોટાં ગામ.

(૧) મુગલલીમ—એ શહેરમાં દરવરસે ફાગણ મહિના માં શાહ મુગલલીમનો મોટો મેળો લરાય છે.

આ શહેર ગુંગડા નામની નહેર ઉપર છે. એની દક્ષિણે સુમારે ૧ ગાઉ દૂર એક મોટો બંધ બાંધેલો છે. મીરપુર લઠારાથી ૨૬ માઇલ અને શાહપંદરથી ૩૦ માઇલ નૈઋત્યે તથા બેલાના ગામથી ૩૩ માઇલ વાયવ્ય કોણે એ આવેલું છે. આ બંધાં ખુસ્કીના માર્ગથી સાથે જોડાયેલાં છે. સિંધ માથી કમ્મલ તરફ જવાના રસ્તા ઉપર લખપતથી ૪૮ માઇલ દૂર એ શહેર છે. લખપતથી સુમારે ૬ માઇલ ઉપર આવેલા મારાયલુસરની જાત્રા માટે જનારા હજારો તીર્થવાસીએ આ

રસ્તે થકને ભય છે. એમ કહેવાય છે કે મુગલ અને લીમ નામના બાપ દીકરાના મરણથી જગ્યાની યાદગીરી માટે એ શહેરનું નામ મુગલલીમ પડ્યું છે. એ શહેરમાં જાતિનો મુખ્યત્વારકાર રહે છે. તેમાં પોલીસનું થાણું પોસ્ટ ઓફીસ અને નિશાળ વગેરે છે.

શાહાબંદર તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે સિંધુનદી અને જાતિ તાલુકો, પૂર્વે જાતિ તાલુકો, દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર અને પશ્ચિમે સિંધુનદી છે.

આ તાલુકો કરાચી જિલ્લાના શાહાબંદર સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૩૨,૭૨૩ માણસની વસ્તી છે. એમાં કોરી, પીંજરી, માલ અને મુઢણીના કાંટાઓ આવેલા છે. કચ્છ અને સિંધની વચમાં કોરી, એ કુદરતી સીમાડાડપે આવી ગઈ છે. એ તાલુકો ૧૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ.

(૧) બાબીહો, (૨) ભાગાણુ, (૩) જ્યંધઝગીયજો (૪) શાહાબંદર, (૫) મંગસી, (૬) ગુંગાણી, (૭) ચુહર જમાલી, (૮) જુગાજલાણી, (૯) લાડીયું અને (૧૦) છછ-જનખાન.

એ તાલુકામાં કોરી પીંજરી મહહ ને

મુટની ડાટ છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર શાહાબંદર છે. શાહાબંદર એટલે શાહાનું બંદર એ નામ પડવાનું કારણ એ છે કે ત્યાં મીરોનાં ૧૫ વહાણુ રહેતાં હતાં એ શહેરમાં નિશાળ ને ટપાલ ઓફીસ છે.

અમાઉ ત્યાં મુખત્યારકારી અને પોલીસનું થાણું રહેતું હતું. પણ હાલમાં ત્યાંથી કાઢી નાંખી લાડીમાં રાખવામાં આવ્યું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) લાડી—એમાં દર વરસે ચૈત્ર મહીનામાં શાહુચકી કને મેળો ભરાય છે.

(૨) ચહુરજમાલી—એ પણ જાણીતું ગામ છે.

હેદ્રાબાદ જિલ્લો.

સીમા—ઉત્તરે નવાખશાહ જિલ્લો. પૂર્વે નવાખશાહ અને થરપારક જિલ્લો, દક્ષિણે કચ્છનું રણ અને પશ્ચિમે સિંધુનદી છે.

એ જિલ્લાની વસ્તી ૬,૧૨,૦૩૬ માણસની છે. એમાં ઘણી નહેરો હોવાથી પાક સારો થાય છે. તેમાં મુખ્ય ખાજરીની પેદાશ છે. ખરીફ પાકમાં ડાંગર, જુવાર, ખાજરી અને રૂ તથા રવી પાકમાં ઘઉં, કઠોળ અને તમાકુ વગેરે પાક છે. એ જિલ્લાનો કેટલોક ભાગ સપાટ છે. તેમાં ખારી ઉજડ જમીન છે. એક મોટું જંગલ પણ આ જિલ્લામાં છે. તેનાં લાંકડા તથા કાચલા બહાર મોકલવામાં આવે છે. કારીગરીને માટે આખા સિંધમાં હેદ્રાબાદ જિલ્લો બહુ પ્રખ્યાત છે. એની શેતરંજીઓ, રેમના અને સુતરાઉ કાપડ, મીના-કારીના માટીનાં વાસણ કે જેને કામીનાં વાસણ કહે છે તે, સંઘાડે ઉતારેલી લાકડાની રંગબેરંગી ડાબલીયો, દીર અને કસબનું ભરત-કામ તથા ચૌમડાની વસ્તુઓ બહુ વખણાય છે,

આ જિલ્લાનો રેવન્યુ અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માજિસ્ટ્રેટ કલેક્ટર સાહેબ છે. તેના તાબામાં સખરિવિઝનનો માટે ૨ આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો કે ડેપુટી કલેક્ટરો અને એક હજુર ડેપુટી કલેક્ટર ખબ્બાને માટે રહે છે. ડેપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાની દેખરેખ રાખવા માટે ૭ મુખ્યારકારો રાખવામાં આવેલા છે.

આ જિલ્લાના ૨ સખરિવિઝન પાડેલા છે અને તેમાં બધા મળીને ૭ તાલુકા છે.

એ જિલ્લાના સખરિવિઝનનાં નામ.

(૧) હાલા સખરિવિઝન, (૨) ટન્ડા સખરિવિઝન,

હાલા સખરિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાના નામ

(૧) હૈદ્રાબાદ (૨) ટન્ડા અલાયાર, અને (૩) હાલા

ટન્ડા સખરિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

(૧) ગુની, (૨) બલીના (૩) ટન્ડાખાગા, (૪) દેરા માહબદ.

હૈદ્રાબાદ તાલુકો.

સીમા—ઉતરે હાલા તાલુકો, પુર્વે ટન્ડાઅલાયાર અને ડેરામહોબતના તાલુકો, દક્ષિણે ગુની તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો હૈદ્રાબાદ જિલ્લાના હાલા સખરિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૧૪૮૪૫૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૫ તપા-ઓમાં વહેંચાયેલો છે.

આ તાલુકામાં કુલેલીશ, અમામ, ખાખર, ધાધરો અને માર્કેશાલ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર હૈદ્રાબાદ છે. એ સિંધુ નદીથી ૩ માઇલ દુર પુર્વે કાઠિ આવેલું છે. મીરના વખતમાં એ રાજ્યગાદીનું શહેર હતું. તેમાં ગુલામશાહ કહ્લોરાએ ઇ. સ. ૧૭૭૮ માં બંધાવેલો મોટો મખ્યાત કિલ્લો છે. તેની અંદર ઈંચિજ સરકારે એક મોટું તળાવ બંધાવ્યું છે. સિંધુ નદીમાંથી ગીફુખંદર થઇને વસળચંત્રની મદદથી એ તળાવમાં નળવાટે પાણી આવે છે. અને ત્યાંથી નળવાટે આખા હૈદ્રાબાદ શહેરમાં પાણી પૂરું પાડવામાં આવે છે. એ કિલ્લાથી મારકીટ સુધી સીધી અને સાંકડી બનર છે. સેન્દ્રલ જલ, મીરલોકોના કબરસ્તાની જગાઓ શિક્ષકોને તૈયાર કરવાની મેલદ્રનિંગ કોલેજ અને ફિમેલ ટ્રેનીંગ કોલેજ, એમિકલ્ચરસ્કુલ, અને ડાક્ટરનું કામ શીખવાની મેડિકલ સ્કુલ, હાઇસ્કુલ, સિવિલ-હ્યારિપટલ વગેરે જેવા લાયક જગાઓ ધણી છે. હૈદ્રાબાદ એ રેલ્વેનું મોટું જંકશન છે. ત્યાંથી રેલ્વેનો એક ફાંટો કાદ્રી થઇને કરાચી તરફ બીજો ફાંટો રોરી થઇને પંજાબ તરફ અને ત્રીજો ફાંટો મારવાડ થઇને મુઘમ તરફ જાય છે. મારવાડ તરફ જનારી આગગાડી નાના પાટા ઉપર ચાલે છે. અને તેનું કદ નોર્થવેસ્ટર્ન રેલ્વે કરતાં નાનું છે. આગળ કરાચીથી હૈદ્રાબાદ જનારા માણસો કાદ્રીથી સિંધુ નદીમાં ચાલતી આગબોટમાં ખેસી હૈદ્રાબાદથી ૩ માઇલ દુર આવેલા ગીફુખંદરે ઉતરતાં અને ત્યાંથી ખુસ્કી રસ્તે હૈદ્રાબાદ તરફ જતાં પણ હાલમાં કાદ્રી અને ગિફુખંદર વચ્ચે સિંધુ નદી ઉપર કર્જનખીજ નામે પૂલ બાંધેલો હોવાથી તેની ઉપર રેલ્વે

આધિના હોવાથી તેની ઉપર રેલ્વે તથા માણસ વગેરે સહેલથી આવળ કરી શકે છે.

ગીધુ બંદરપર વરશમાં ચાર મેળા ભરાય છે તેમાં એક ચૈત્ર સુદિ બીજનો જને ચૈત્રીચંદનો મેળા કહે છે તે અને બીજો મહા વિદિ ૧૪ નો જને શિવરાત્રીનો મેળા કહે છે તે બે મુખ્ય છે. ગીધુબંદરમાં દીવાના-ઓની હોસ્પિટલ છે. સિંધુ નદીમાં પલા નામે માછલાં ખૂબ થાય છે ઘણા મચ્છીમારો મોટાં માછલાંપર એસી નદીમાં એ માછલાં પકડવા જાય છે.

દૈદ્રાબાદ શહેર ટેકરી ઉપર આવેલું છે તેની પાસેની ટેકરીઓને ગંજેટકર કહે છે તેમાં પીળી માટીની ખાણો છે. એ ખાણોને મેટની ખાણો કહે છે. માણસો માથે ન્હાવમાં તથા લગડાં ધોવાના ઉપયોગમાં એ મેટ વાવે છે. દૈદ્રાબાદથી સુમારે ૧૦ ગાઉ દુર બરકીનું ગામ છે. ત્યાં દરવરસે મોટો મેળો ભરાય છે. હિંદુઓ તેને શેખ બરકીના બદલામાં રાજ વીરનો મેળો કહે છે. દૈદ્રાબાદથી ૬ માઇલ ઉત્તરે મિયાણી અને દખાનાં ગામ છે; ત્યાં આગળ ઇ. સ. ૧૮૪૩ માં ઇંગ્લેન્ડ અને મીરોની વચ્ચે જમરાં યુદ્ધ થયાં હતાં જેમાં ઇંગ્લેન્ડે વિજય મેળવ્યા પછીથી સિંધ તેમના કબજામાં આવ્યું છે.

એ તાલુકારાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) હુસરી—એ દૈદ્રાબાદની અગ્રિકાળે ૩ ગાઉ દુર છે.

(૨) ટન્ડાજમ—એ દૈદ્રાબાદથી ૮ માઇલ દુર રેલ્વેના રસ્તા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશન નજીક છે. એ ગામ

જામખાન ટાલપુરે વસાવ્યું હતું તેથી એને જામખાન ટાંડા કહે છે.

(૩) ટાંડાકેશર—આ ગામ હૈદ્રાબાદની નૈઋત્ય કાણે સુમારે ૯ માઇલ દૂર આવેલું છે.

(૪) ટાંડાફઝલ—એ હૈદ્રાબાદથી ૭ ગાઉ દૂર છે,

(૫) ટાંડાહૈદર—એ હૈદ્રાબાદથી ૩ માઇલ દૂર છે.

ટાંડા અલાયાર તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે શહેદાદપુર તાલુકો, પૂર્વે મીરપુર-ખાસ તાલુકો, દક્ષિણે દેરામાખત તાલુકો અને પશ્ચિમે હૈદ્રાબાદ અને હાલા તાલુકો છે.

આ તાલુકો હૈદ્રાબાદ જિલ્લાના હાલા સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૬૬,૪૦૯ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં સરફરાઝ નસીર અને ગેલુ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ટાંડાઅલાયાર છે. એ મીર ફતેહખાન ટાલપૂરના દીકરા મીર અલાયારે વસાવ્યું હતું, તે ઉપરથી તેનું એ નામ પડ્યું છે. એ શહેર હૈદ્રાબાદની પૂર્વે ૨૪ માઇલ દૂર રેલ્વેના રસ્તા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશનની નજદીક છે. હાલાની અગ્નિકાળે ૩૨ માઇલ દૂર એ શહેર છે. હૈદ્રાબાદ, મીરપુરખાસ, હાલા ટાંડાખાદમ, નસરપુર ગારચાણી અને ખોખર વગેરે ગામો જોડે પણ ખુશીના રસ્તાથી એ જોડાયેલું છે. એ શહેરમાં મુખત્યારકારની ઓશીસ, પોસ્ટ અને તાર ઓશીસ

મુસાફરખાનું અને સ્કુલ વગેરે મુખ્ય છે. ખાંડ, હાથી દાંત, અનાજ, કપાસ, તેલ અને ઘીનો મુખ્ય વેપાર એ શહેરમાં ચાલે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) ખુકેરા—એ ગામ ટંડા અલાયારથી ૬ માઈલ દુર આવેલું છે. ત્યાં પીરોની ઘણી કબરો હોવાથી દરવરસે મેળો ભરાય છે, ઉદેરાલાલ અહીં મગદ થયા હતા.

(૨) ખોખર—એ ગામ હાલાની અગ્નિકાળે ૧૦ ગાઉ દુર છે. એ ગામ બહાદુરખાન ખોખરે વસાવેલું હોવાથી તેનું એ નામ પડ્યું છે.

(૩) નસરપુર—એ ગામ ટંડા અલાયારની વાયવ્ય કાળે ૪ ગાઉ દુર છે. એમાં ગરમ શેત્રંજીઓ, મુસીઓ નાડાં, ચાદરો વગેરે વણકરનું કામ સારું થાય છે. અને માટીનાં મીનાકારીનાં વાસણ પણ સારાં બને છે. ત્યાં મહમદશાહનો મેળો ભરાય છે.

હાલા તાલુકો.

સીમા—ઉતરે સકરંડ તાલુકો, પૂર્વે શહેદાદપુર અને અલાયાર તાલુકો, દક્ષિણે હૈદરાબાદ તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો હૈદરાબાદ જિલ્લાના હાલા સબડિવિઝનમાં આવેલો છે એમાં ૧,૦૫,૩૫૭ માણસની વસતી છે એ

તાલુકા ૧૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે એમાં પાપડખાર
ધણો થાય છે.

એ તાલુકામાં મારખ, સાંઘડો, કદ્યાણુ ગેલુ નસીર
અને સરકરાઈ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નવાહાલા છે, એમાં
માટીનું મીનાકારી કામ, લાકડાનું કામ જેને હાલપા-
ટરી કરીને કહે છે તે, સુસીઓ અને રંગબેરંગી ચાદરો
વગેરે સારાં થાય છે. એ શહેરમાં મુખત્યારકારી, જડજની
કોટ, પોસ્ટ અને તારઓફીસ, સ્કુલ પોલીસનું યાજ્ઞ,
હોસ્પીટલ વગેરે છે. ઘોઘાણા, શહેદાદપુર, અને રંગડા
આદમ સાથે ખુશકીના રસ્તાથી એ જોડાયેલું છે,
એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) જુનાહાલા.

(૨) ખનોહ—એમાં દાખરીઓનાં ગંજ, અને હિં-
દાળા ખાટ વગેરે બને છે.

(૩) જુહેની—એ ગામ રેલ્વેસ્ટેશનની નજદીક આ-
વેલું છે. એમાં દરવરસે આસો અને ચૈત્રથુદી બીજને
દિવસે ઉદરાલાક્ષ્મીનો મોટો મેળો લરાય છે એ મેળામાં
લાખો માણસો આવે છે અને લાખો રૂપિયાનો સાલ વેચાય છે.

(૪) ખુદાખાદ. (૫) અજનશાહ. (૬) ખર-
શાહ. (૭) ઘોઘાણા (૮) મટિયારી. (૯) બેખર
ખડા. (૧૦) સેખરિ.

ગુની તાલુકો.

સીમા—ઉતરે હૈદરાબાદ તાલુકો, પુર્વે ખદીના અને
કેરામખતના તાલુકો, દક્ષિણે જાતિ તાલુકો

અને પશ્ચિમે મીરપુર લડોરા તથા સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો હૈદરાબાદ જિલ્લાના ૮૦૬ સમીડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૯૧,૩૬૬ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે;

એ તાલુકામાં ગુની, ગાબ, અલીબર, હુશનઅલી, ખૈરવાહા અને મુલચંદ વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ૮૦૬મહમદખાનના છે. એ શહેર મીર મહમદખાન ટાલાપુરે વશાવ્યું છે. તેથી એનું એ નામ પડ્યું છે. એ શહેર હૈદરાબાદની દક્ષિણે સુમારે ૨૧ માલલ દુર છે, એમાં મુખત્યારકારી, જડજની કેટલે હોસ્પીટલ, પોષ્ટ ઓફીસ, સ્કુલ, અને પોલીસનું થાણું છે. એ શહેરમાં બગીચા ઘણા છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતા ગામ.

(૧) કાત્યાર, (૨) ખૈરવાહ, એમાં સફેદ ચોખા સારા થાય છે.

(૩) સૈયદપુર, (૪) બુલરી એમાં દર વરસે શાહ કરી મનોચેષ્ટો ભરાય છે.

બહીનાં તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ૮૦૬ખાગા તાલુકો, પુર્વે દીપલા અને ૮૦૬ખાગાના તાલુકો, દક્ષિણે કચ્છનું રણ અને પશ્ચિમે ગુની તાલુકો છે.

આ તાલુકો હૈદરાબાદ જિલ્લાના ૮૦૬ સમીડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૮૩૬૮૫ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૪ તપામાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ગુની, મીર અને ગુર વગેરે વાહા છે.
 એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર બદીના છે તે હૈદરાબાદથી
 ૬૨, અને ઢંડામહમદખાનથી ૪૧ માઇલ દૂર છે એમાં
 મુખ્યત્વારકારની ઝોરીસ, પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ ઝોરીસ,
 અને સ્કુલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) તલાર. (૨) નધોશહેર.

ઢંડાબાગા તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ડરામોખત તાલુકા પૂર્વે ઉમરકોટ અને
 દીપલાના તાલુકો અને દક્ષિણે તથા પશ્ચિમે
 બદીના તાલુકો છે.

આ તાલુકો હૈદરાબાદ જિલ્લાના ઢંડા સબડિવિઝનમાં
 આવેલ છે. એમાં ૬૭૬૭૮ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો
 ૧૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ગુની, ગુલચંદ, નસીર, માણેક સાધી
 અને અલીબરકારો વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઢંડાબાગા છે. એ બાગા-
 ખાન ટાલપુરે વસાવ્યું હતું. એ શહેરમાં મુખ્યત્વારકારી
 પોષ્ટઝોરીસ, પોલીસનું થાણું, સ્કુલ અને મુસાફરખાનું
 વગેરે છે. ઢંડામહમદખાન, હૈદરાબાદ, ખૈરપુર, બદીના,
 અને ઢંડા વગેરે શહેરોની સાથે એ શહેર ખુશ્કીના રસ્તાથી
 જોડાયેલું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) રાંઘુખાનાણી.

દેરા મેળિત તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે રન્ડા અત્યાચાર અને મીરપુરખાસના તાલુકા, પૂર્વે જેમ્સઆબાદ તાલુકો દક્ષિણે રન્ડાઆગા તાલુકો અને પશ્ચિમે ગુની અને હૈદ્રાબાદ તાલુકો છે.

આ તાલુકો હૈદ્રાબાદ જિલ્લાના રન્ડા સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૪૬,૦૮૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૬ તપાસોમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ગુની, ઇમામ, જાગીર, મુલચંદ પીર અને અલીલર વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર માનલી છે. એમાં મુખત્યાર કારી, પોસ્ટ ઓફીસ, સ્કુલ, અને પોલીસનું થાણું છે.

(૧) રન્ડા ગુલામઅલી—એ ગામ અહમદખાનની પુર્વે ૨૦ માઇલ દુર છે. એમાં પોસ્ટ ઓફીસ છે.

નવાખરાહ જિલ્લો

સીમા—ઉત્તરે લાડકાણા જિલ્લો અને ખેરપુરસંસ્થાન પુર્વે ખેરપુરસંસ્થાન અને થરપારક જિલ્લો, દક્ષિણે થરપારક જિલ્લો અને હૈદ્રાબાદ જિલ્લો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

એ જિલ્લાની વસ્તી ૪,૪૮,૪૭૮ માણસની છે. એમાં નસરત, નવલખી, ઉમ્મરો અને દાદ વગેરે મોટી નહેરો હોવાથી પાક સારો થાય છે. ખરીફ પાકમાં ડાંગર, યાજરી, જુવાર, તેલીયાં બીયાં અને ૩ તથા રવી પાકમાં બજ, કડોળ

અને તાંબાકુ વગેરે થાય છે. આ જીલ્લો પણ કારીમરી અને પેદાશને માટે પ્રખ્યાત છે.

એ જિલ્લાનો રેવન્યુ અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માજિસ્ટ્રેટ કલેક્ટર સાહેબ છે તેમના તાબામાં સબડિવિઝનને માટે ૨ ગ્રામિસ્ટ્રેટ કલેક્ટરો કે ડ્યુટી કલેક્ટરો અને ૧ હજુર ડ્યુટી કલેક્ટર ખમનાને માટે રહે છે. ડ્યુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાની દેખરેખ રાખવા માટે ૭ મુખત્યારકારો રાખવામાં આવેલા છે.

એ જિલ્લાના સબડિવિઝનનાં નામ.

(૧) નૌશેરા સબડિવિઝન, (૨) નસરત સબડિવિઝન.

નૌશેરા સબડિવિઝનના તાલુકા

(૧) કંડિઆરો, (૨) નૌશેરો ફઝરોજ, (૩) મારો, (૪) સકરંદ.

નસરત સબડિવિઝનના તાલુકા

(૧) નસરત, (૨) શહેદાદપુર (૩) સબ્જેરો.

કંડિઆરો તાલુકો

સીમા—હિતરે અને પુર્વે ખેરપુર સંસ્થાન, દક્ષિણે નૌશેરોફઝરોજ તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો હૈદરાબાદ જિલ્લાના નૌશેરો સબડિવિઝનમાં આવેલો છે એમાં ૬૫,૦૭૫ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં નસરત વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્યશહેર કંડીઆરો છે. એમાં મુખ્યચારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, હુન્નરીશાળા અને મુસાફરખાનું વગેરે છે. એમાં સાદા દેશી કાગળ બને છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) બેખાણી, (૨) ખાનવહાણ, (૩) મહુ-રાખપુર અને (૪) મહુમહુપુરજોડા.

નોંધ— નૌશેરો : ઇરોઝ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કંડીઆરી તાલુકો પૂર્વે ખેરપુર સંસ્થાન દક્ષિણે મેરા તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો નવાખશાહ જિલ્લાના નૌશેરો સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૧,૦૧,૩૧૪ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં નસરત, નવતખી, બાંગ, પેરોઝ અનેઘાઘ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નૌશેરોરોઝ છે. એ રેલ્વેનું સ્ટેશન છે. ત્યાંથી મેરા, કુત્ત, મડીઆણી અને પટ્ટઘન નરક પગરસ્તે જાય છે. એ શહેરમાં મુખ્યચારકારી સપોલિન્ટ જાજની કોર્ટ, પોસ્ટ ઓફીસ અને પોલીસનું થાણું વગેરે છે. એમાં રંગમેરંગી ચાંદનીઓ અને ગરમ શેત્રંજીઓ બને છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) અખત, (૨) લિનિયા, (૩) દરખડેલો, (૪) ખાડીરાહુ (૫) મિઠિઆણી, (૬) ઠાકશાહ,

(૭) બાગોદરે, (૮) પટધન એ એક મોટું રેલ્વે સ્ટેશન છે;

મોરોં તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે નૌશેરા, કંધરોજ તાલુકો, પુર્વે, ખૈર-

પુર સંસ્થાન અને સકરંદ તાલુકો, દક્ષિણે

સરકંદ તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો નવાખશાહ જિલ્લાના નૌશેરા સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૬૧,૦૬૨ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ધાધ, મુરાદ અને પેરોજ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મોરોં છે. એ નૌશેરા ફૈરોઝથી નૈઋત્યકોણે ૧૫ માઈલ દુર આવેલું છે. એમાં સિંધીસાણુ સારો બને છે. એ શહેરમાં મુખત્યાર કારી, સ્કુલ, પોલીસનું યાજ, પોસ્ટ ઓફીસ અને મુસાફરખાનું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) દરસ, (૨) દાઘતપુર, (૩) દખારની, (૪) તોમ અને (૫) ખેરદેરા.

સકરંદ તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે મોરોં તાલુકો, પુર્વે ખૈરપુર સંસ્થાન દક્ષિણે શહેદાદપુર અને હાંસા તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો નવાખશાહ જિલ્લાના નૌશેરા સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૬,૭૫૬ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં મારખ, મુખારખ, રેન, હુરખરી અલીખર અને સદારંગ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સકરંદ છે. એમાં મુખ્યચારકારી, રકુલ, પોસ્ટ ઓફીસ, હોસ્પીટલ અને પોલીસનું થાણું છે. ત્યાંથી નવાખશાહા અને મહેરાખપુર તરફ પગ રસ્તે જવાય છે.

એ તાલુકારાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) શાહપુર એમાં એ ગામના મહાલકરી રહે છે.

(૨) મહેરાખપુર એ ગામ આગળ સિંધુ નદીને સામે પાર જવા માટે હોડીઓ રાખવામાં આવે છે.

સહેદાદપુર તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે સકરંડ તાલુકો, પૂર્વે સાંઘડ તાલુકો દક્ષિણે ટન્ડાઅમલાયાર તાલુકો અને પશ્ચિમે હાલા તાલુકો છે.

આ તાલુકો નવાખશાહ જિલ્લાના નસરતસખ-ડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૮૩,૩૯૪ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૯ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં મારખ, સાંઘડો, જામ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર શહેદાદપુર છે. તે મીર શહેદાદે વસાવ્યું હતું. એ જામ વાહા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશનની નજદીક છે. ખરશાહ, હાલા, સૈયદ-આબાદ, સકરંદ, જાલ, નબીરાણી, અને ટન્ડા આદમ સાથે ખુરકીન રસ્તાથી એ જોડાયેલું છે. એમાં

મુખત્યારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, મુસાફરખાનું, સ્કુલ અને પોલીસનું યાજ્ઞ છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) બાહ્યાણાબાદ—એ શહેદાદપુરથી ૮ માઇલ દૂર પ્રાચીન સમયનું નાશ થઈ ગયેલું ગામ છે.

(૨) બાકરનઝાબાણી—એમાં તબાકુ સારા થાય છે.

(૩) ખદરો—એ ગામ શહેદાદપુરથી ૧૪ માઇલ દૂર છે.

(૪) બેરાની—એ ગામ શહેદાદપુરથી ૧૦ માઇલ દૂર છે.

(૫) રન્ડા આદર—આ મોટું વેપારનું મથક છે. તેમાં રેઝિડેન્ટ માજિસ્ટ્રેટની કોર્ટ તથા મ્યુનિસિપાલટી છે.

નસરત તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે ખેરપુરસંસ્થાન, અને મોરા તાલુકો પુર્વે ખેરપુર સંસ્થાન, દક્ષિણે સહેદાપુર અને સંજેરો એ તાલુકો અને પશ્ચિમે સકરંદ તાલુકો છે.

આ નવા તાલુકો સકરંદ અને મોરાના તાલુકાઓમાંથી થોડો ભાગ લઈને બનાવેલો છે. એ નવા બજાર જિલ્લાના નસરત સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૧૭ તપા છે. વસ્તી ૩૫,૬૮૧ માણસની છે.

આ તાલુકામાં નસરત મુખ્ય વાહ છે. જેથી આ તાલુકાનું નામ નસરત પડેલ છે. આ તાલુકામાં નવા બજાર મુખ્ય રહેર છે. એ રેલવે સ્ટેશન છે. એમાં કલેક્ટરી અને મુખત્યારકારની ઓફીસ અને પોલીસનું યાજ્ઞ છે. જડજ અને રેઝિડેન્ટ માજિસ્ટ્રેટની કોર્ટો છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ
(૧) બુચેરી, (૨) ઠાઉર અને (૩) બાંદી
એ રેલ્વે સ્ટેશન છે.

સંજેરા તાલુકો.

સીમા—ઉતરે નસરત, પુર્વે સાંઘડ, દક્ષિણે મીર-
પુરખાસ ને ટન્ડા અલાયાર અને પશ્ચિમે શહે-
દાદપુર તાલુકો છે.

એ તાલુકો નવાબશાહ જિલ્લાના નસરત સબડિવિ-
ઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૫,૧૬૩ માણસની વસ્તી છે.
એ ૨૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકામાં જમરાઉ
અને શાહુ વગેરે વાલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સંજેરા છે. તેમાં મહમદ-
તદારની કચેરી, પોસ્ટઓફીસ, પોલીસનું થાણું અને
સ્કૂલ છે.

લાડકાણા જિલ્લો.

સીમા—ઉતરે-ઉતર સરહદ જિલ્લો, પુર્વે સખખર જિલ્લો
ખૈરપુર સંસ્થાન તથા હૈદરાબાદ જિલ્લો, દક્ષિ-
ણે કરાચી જિલ્લો અને પશ્ચિમે હાલાપર્વત અને
ખીરથરના પહાડો છે.

એ જિલ્લાની વસ્તી ૬,૬૦,૮૭૯ માણસની છે. એમાં
ગળી અનાજ અને સરેદ ચોખા બહુ થાય છે. એ
જિલ્લાના ચોખા બહુ વખણાય છે. એ જિલ્લામાં
ખીરથર અને લકકીના પહાડો આવેલા છે, તેમાં ઉના
પાણીનું ઝરણું છે. મંછર નામે મોટું સરોવર અને સિં
ધુ નદીની નહેરો તથા પશ્ચિમ નાળું આ જિલ્લામાં વહે

છે. એ જિલ્લાની આબોહવા ગરમ અને ખુસ્ક છે. ઉનાળામાં ગરમી ઘણી પડે છે. તેમજ શીયાળામાં થંડી ઘણી પડે છે.

આ જિલ્લાનો મોટો રેવન્યુ અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માનિસ્ટ્રેટ કલેક્ટર સાહેબ છે. તેના તાબામાં સબ ડિવિઝનને માટે ૩ આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર કે ડેપુટી કલેક્ટરો અને એક હજુર ડેપુટી કલેક્ટર ખજાનને માટે રહે છે. ડેપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાઓની દેખરેખ રાખવા માટે ૧૧ મુખ્યચારકારો રાખવામાં આવેલા છે.

આ જિલ્લાના ૪ સબ ડિવિઝન પાડેલા છે અને તેમાં બધા મળીને ૧૧ તાલુકા છે.

એ જિલ્લાના સબ ડિવિઝનનાં નામ.

(૧) લાડકાણા સબ ડિવિઝન. (૨) રતો દેરો સબ ડિવિઝન (૩) મેહર સબ ડિવિઝન. અને (૪) સેવણ સબ ડિવિઝન.

લાડકાણા સબ ડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાના નામ

(૧) લાડકાણા, (૨) લખદરીઆ (૩)

કંપર.

રતોદેરો સબ ડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાના નામ

(૧) રતોદેરો (૨) મીરોખાન.

મેહર સબ ડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાના નામ

(૧) મેહર, (૨) નસીરાબાદ અને (૩) કકર.

સેવણ સબ ડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાના નામ

(૧) કાકુ, (૨) બેહી અને (૩) સેવણ.

લાડકાણા તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે રતોદરો તાલુકો, પૂર્વે સિંહુનદી દાક્ષિણે લખદરીઆ તાલુકો અને પાશ્વરે કંબર તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના લાડકાણા સબ-ડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૧,૦૦૭૯૮ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકામાં પશ્ચિમનાળો, ઘાર, ભેરંગા વગેરે ધણી નહેરો આવેલી છે તેથી બહુ આબાદ છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર લાડકાણા છે. એમાં જિલ્લાનો કલેક્ટર, હજુર ડેપુટી કલેક્ટર, પોલીસ મુખરી-ટેન્ડેન્ટ, મુખત્યારકાર, સબોડિનેટ જડજ વગેરે અમલદારો રહે છે એ શહેરના રસ્તા ઉપર બેઠ બાબુએ ઝાઝ રાપેલા છે. ત્યાં એક જુનો કિલ્લો છે. તેમાં ઘણા વખત મુઘી દીવાનાઓની હોસ્તિય રહી હતી, એ શહેરમાં અનાજનો વેપાર ઘણો ચાલે છે. કાંસાના વાસણો પણ ત્યાં સારા ચાય છે. એમાં હોસ્પીટલ, સ્કુલો, પોસ્ટઓફીસ, તારઓફીસ, વગેરે નેવા લાયક છે, લાડકાણાનું રેલવે સ્ટેશન પણ મોટું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજા જાણીતાં ગામ.

(૧) અઘાણી, (૨) ઘોઘારા, (૩) ખેરપુ-રજેસા, (૪) ખલીદ, (૫) વક્યાસાંગી અને (૬) વાલદા વગેરે.

લખદરીઆ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે લાડકાણા તાલુકો પૂર્વે સિંહુનદી,

દક્ષિણે સિંધુનદી, અને મેહર તાલુકા,
અને પશ્ચિમે નસીરાબાદ તાલુકા, છે.

આ તાલુકા લાડકાણા જિલ્લાના લાડકાણા સબ-
ડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૬૯,૯૮૧ માણસની
વસ્તી છે. એ તાલુકા ૧૯ તપામાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનગો, ગીજશારી, નસી-
રાબાદ દીલો અને મુંદર વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર લખદરીઆ છે. તેમાં
મુખત્યારકારી, પોષ્ટઓફીસ, પોલીસનું થાણું
તથા સ્કૂલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાંખાનં જાણીતાં ગામ.

(૧) અરેન્, (૨) ગેરેલા, અને (૩) માદ-
આહુ વગેરે.

કંબર તાલુકો

સીમા—ઉતરે ઉતર સરહદ જિલ્લા અને શહેદાં
દપુર તાલુકા પુર્વે ગ્તોદરો અને લાડકા-
ણાના તાલુકા, દક્ષિણે નસીરાબાદ તાલુકા,
અને ખીરધરના પદાડ છે.

આ તાલુકા લાડકાણા જિલ્લાના લાડકાણા સબ-
ડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૯૧,૭૫૧ માણસની વસ્તી
છે. એ તાલુકા ૨૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પુરશાહા, પુરદાતે, તુર, નારંગ
વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કંબર છે. તેમાં મુખત્યાર-
કારી, પોષ્ટ, ઓફીસ પોલીસનું થાણું અને સ્કૂલ
વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતા ગામ.

(૧) બેર, (૨) બડી, (૩) ચળના (૪) ગેબી-
દેરા, (૫) જીણાળ, (૬) મીઆણી વગેરે.

રતોદેરો તાલુકો.

સીમા—ઉતરે જ્યેષ્ઠાબાદ તાલુકો પુર્વે નૌશેરો અબરો
તાલુકો, દક્ષિણે લાડકાણા તાલુકો અને પશ્ચિમે
કંબર તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના રતોદેરો સમીકિ-
ઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૭૭,૬૮૮ માણસની વસ્તી છે,
એ તાલુકો ૨૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં સખખર, પુરબેરો, પુરબેરો અને
નસરત વગેરે વાલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર રતોદેરો છે એમાં
મુખત્યારકારની ઓશીસ, પોસ્ટ ઓશીસ, સ્કુલ અને
મુસાફરખાનું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) બંગલદેરો, (૨) બેરોદેરો, (૩) નવો-
દેરો (૪) પંજુઅબરો અને (૫) શાહાનોગામ.
વગેરે.

મીરોખાન તાલુકો

સીમા—ઉતરે શહેદાદપુર તાલુકો, પુર્વે રતોદેરો
તાલુકો, દક્ષિણે લાડકાણા અને કંબર
તાલુકો અને પશ્ચિમે કંબર અને શહેદાદ-
પુર તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના રતોદેરા સખ-
ડિવિઝનમાં આવેલો છે. કંબર, લાડકાણા, અને
રતોદેરા એ તાલુકાઓમાંથી કેટલોક ભાગ લઇને આ
તાલુકો ઇ. સ. ૧૯૧૨ માં બનાવવામાં આવ્યો છે. એમાં
ઘાર અને સખખર નહેરોની શાખાઓ છે. એ
તાલુકામાં મુખ્ય શહેર સુજવલ અને મીરોખાન છે.

મેહર તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે નસીરાખા તાલુકો પુર્વે લખરૂરીઆ
તાલુકો અને સિંધુનદી, અને દક્ષિણે તથા
પશ્ચિમે કંકર તાલુકો છે.

આ તલુકો લાડકાણા જિલ્લાના મેહર સખડિવિઝનમાં
આવેલ છે. એમાં ૫૮,૨૨૧ માણસની વસ્તી છે એ તાલુકો ૧૭
તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનારો, ઠામરાઉ અને કંકોલ વગેરે
વાસ છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મેહર છે. એમાં મુખ્ય-
રકારી, ડેપુટી કલેક્ટરનો મંગલો પાંડીસનું થાણું,
હોસ્પિટલ, સ્કૂલ અને સુસારખાનું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) મંગસી, (૨) ઘરરીમોહબત વગેરે.

વારાહ તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે કંબર તાલુકો, પુર્વે લખરૂરીઆ તાલુકો,
દક્ષિણે મેહર તાલુકો અને પશ્ચિમે કંબર
તાલુકો છે.

આ તાલુકા લાડકાણા જિલ્લાના મેહર સમીટિવિઝનમાં આવેલો છે એમાં ૫૭,૧૨૯ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકા ૧૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નસીરાબાદ છે. એ મીર નસીરખાન ટાલપુરે વસાવ્યું હતું. એમાં પોલીસનું થાણું મુસાફરખાનું અને સ્કુલ વગેરે છે પણ મુખ્યત્વારકારી વારાહ ગામમાં છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતા ગામ,

(૧) ગાજી કહાવર અને (૨) વગણ વગેરે.

કકર તાલુકો.

સીમા—ઉતરે મેહર અને કંબર તાલુકા, પૂર્વે દાદુ અને મેહર તાલુકા, દક્ષિણે મેટ્ટી તાલુકા અને પશ્ચિમે ખીરધર પર્વત છે.

આ તાલુકા લાડકાણા જિલ્લાના મેહર સમીટિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૫,૨૪૪ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકા ૧૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનારો, કુદણુ અને પરચઢ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કકર છે. એમાં પોલીસનું થાણું, મુસાફરખાનું અને સ્કુલ વગેરે છે પણ મુખ્યત્વારકારની ઝાંડીસ ખૈરપુરનાથનશાહમાં આવેલી છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) ખૈરપુરનાથનશાહ એમાં કકર તાલુકાનો મુખ્યત્વારકાર રહે છે. (૨) રાહુજા અને (૩) પઠુલમહમદ વગેરે છે.

દાદુ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કંકર તાલુકો, પુર્વે સિંધુનદી, દક્ષિણે સેવણ તાલુકો અને પશ્ચિમે જોહી તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના સેવણ સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૫૪,૬૭૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનાળો તુરપુર, ફિટ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર દાદુ છે. એ રેલ્વેનું મોટું સ્ટેશન છે એમાં મુખત્યારકારી, સ્કુલ, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું થાણું અને મુસાફરખાનું અને રેઝીડન્ડ માજિસ્ટ્રેટની કોર્ટ છે.

(૧) ખુદાખાદ (૨) સીતાં અને (૩) રંક્કા વગેરે.

• જોહી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કંકર તાલુકો. પુર્વે દાદુ અને સેવણ તાલુકો, દક્ષિણે સેવણ તાલુકો અને પશ્ચિમે ખીરથર પર્વત છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના સેવણ સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૦,૧૮૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનાળો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જોહી છે. એમાં મુખત્યારકારી પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું થાણું, સ્કુલ અને મુસાફર ખાનું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજા જાણીતા ગામ

(૧) છિની, (૨) શાહુશણ, (૩) કુલથ, (૪) ગુલામ મહમદનું ગામ અને (૫) બહાવલપુર વગેરે.

સેવણ તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે દાદુ અને બેહી તાલુકા, પુર્વ સિંધુનદી અને મઝીદા તાલુકો, દક્ષિણે કોહિસ્તાત અને પશ્ચિમે ખિરથર પર્વત છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના સેવણ સબડિવિઝન માં આવેલો છે. એમાં ૫૨૯૦૩ માણસની વસ્તી છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનાળો, નુર, ધાનેસ્દર ફીદુ, અરલ નહેર ને મંછર સરોવર છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સેવણ છે. એ ઘણું જીનું શહેર છે. ત્યાં જ્યદ્ધના વખતનો એક જીનો કિલ્લો છે. અને લાલશાહબાજની દરગાહ ત્યાં દરવરસે લાલશાહબાજનો મેજો બરાય છે. તે ઉપર પરદેશથી ઘણાં માણસો આવે છે. સેવણની નજદીક લકઝીના પહાડો છે, તેમાં ઊના પાણીનું ઝરણુ છે. તેને ધારાતીર્થ કહે છે. ત્યાં પણ દરવરસે મેજો બરાય છે. એ પહાડને ભગોટોડો કહે છે. ત્યાં ઊનાળામાં બહુસખ્ત ગરમી પડે છે. એ શહેરમાં મુખત્યારકારી, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ, સ્કૂલો, સર્જીકેશન જડજની કોર્ટ અને હોસ્પિટલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજા જાણીતા ગામ

(૧) આરાહી, (૨) ભાન, (૩) ભુખક એમાં ગાલીયા સારા થાય છે. (૪) જહાંગાર, (૫) કરમપુર અને (૬) દલદી એ ગામ આગળ ઇ. સ. ૧૫૨૧ માં શાહ-બેગ અર્જુને જામફરોજને હરાવ્યા હતા.

સાખપર જિલ્લો

સીમા—ઉત્તરે ઉત્તર સરહદ જિલ્લો પૂર્વે ભાવલપુર અને જેસલમીર, દક્ષિણે ખેરપુર સંસ્થાન અને પશ્ચિમે લાડકાણા તથા ઉત્તર સરહદ જિલ્લો છે.

આ જિલ્લાનો ક્ષેત્ર ખેડ પ્રદેશ સપાટ છે. તેમાં ઘણી નહેરો ખાદેલી છે તેથી પૂર આવે છે ત્યારે તમામ રથળે પાણી પ્રસરી વળે છે. અને અનાજ પુષ્કળ પાકે છે. ખરીફ પાકમાં ડાંગર અને જુવાર થાય છે તેમાં જુવાર ઘણી વધારે પાકે છે. અને રવી પાકમાં ઘઉં, જવ, ચણા વગેરે થાય છે. ગળી પણ ઘણી નીપળે છે. એ જિલ્લાની હવા ગરમ અને ખુસ્ક છે. એમાં ૫૭૩૬૧૩ માણસની વસ્તી છે.

આ જિલ્લાનો મોટો રેલ્વે અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ-માનિફેસ્ટ કલેક્ટર સાહેબ છે. ખેરપુર સંસ્થાન ઉપર દેખરેખ રાખનાર પોલિટિકલ એજન્ટ તરીકેનું કામ પણ એજ અબ્તે છે. તેના તાબામાં ૨ ડિપુટી કલેક્ટરો, કે આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો અને એક હબ્બર ડિપુટી કલેક્ટર અબ્તેનાને માટે રહે છે. ડિપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં સાહુકારોની દેખરેખ રાખવા માટે બધા મળીને ૭ મુખ્યત્વાકારો રાખવામાં આવેલા છે.

આ જિલ્લાના ૨ સમીકવિજન પાડેલા છે અને તેમાં
બધા મળીને ૮ તાલુકા છે.

એ જિલ્લાના સમીકવિજનનાં નામ

(૧) શિકારપુર સમીકવિજન અને (૨) રોરી
સમીકવિજન. (૩) મીરપુર સમીકવિજન

શિકારપુર સમીકવિજનમાં આવેલા

તાલુકાનાં નામ

(૧) શિકારપુર, (૨) સખમર, (૩) નૌશહરો-
અમરો.

રોરી સમીકવિજનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

(૧) રોરી, (૨) વાઘી, (૩) પતે આકીત.

મીરપુર સમીકવિજનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

(૧) મીરપુર સાથેલો (૨) ઉચાવડા.

શિકારપુર તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે હુલ તાલુકા પુર્વે વેલ્લી તાલુકા દક્ષિણે
નૌશહરોઅમરો અને સખમરના તાલુકા અને
પશ્ચિમે તેલંગાણાના તાલુકા છે.

આ તાલુકો સખમર જિલ્લાના શિકારપુર સમીકવિજન
માં છે. એમાં ૧૧૬૬૧૪ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૭
તાપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં રૂંદી, શિંદા અને છાયાએગારી
વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર શિકારપુર છે. એમાં
મુખ્યચાંદકારી, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ, હાઇસ્કૂલ,

સિવિલ હોસ્પિટલ, સિધી રુક્ષો અને જેલ વગેરે છે. એ રેલ્વેનું મોટું સ્ટેશન છે. એને પહેલાં ખોરાસામની ભાગોળ કહેતા હતા. એમાં વેપાર સારો ચાલે છે. ત્યાંના રહેવાશી વેપારીઓ હોવાથી મોટી મોટી મુસાફરીઓ કરે છે. તેઓ ખુશમિનજ છે. શિકારપુર એટલે શિકાર કરવાની જગા. આ શહેરની આસપાસ ચોતરફ ગઢ હતા તે હમણા ભાગી તુટી ગયો છે, એ ગઢને આઠ દરવાજા હતા તેનાં નામે હજુ સુધી શહેરના જૂદા જૂદા ભાગો ઉપર પડેલાં છે. (જેમકે લખી દરવાજો, નોશહરો દરવાજો, કરન દરવાજો, વાગણું દરવાજો, હાથી દરવાજા, હુજરી દરવાજો સીવી દરવાજો, અને ખાનપુરી દરવાજો) ત્યાં ઉનાળામાં બહુ તાપ પડે છે, માટે બજારો ઢાંકેલી છે. શહેરમાં હમેશા ધુળ ધણી હોવાથી રસ્તામાં ધાંસ પાથરવામાં આવે છે. જો ધાંસ પાથરેલું ન હોય તો રસ્તામાં ધુળ ઉડે. બલુચિસ્તાન અને અફઘાનિસ્તાન સાથે ધણાં વરસ થયાં જખરા વેપાર ચાલે છે, માટે શિકારપુરના ધણા વેપારીઓ વરસોનાં વરસ ત્યાંજ ગાળે છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજા જાણીતાં ગામ

(૧) હિમાચ (૨) જાગન (૩) ખાનપુર (૪) કોટ મુલતાન અને (૫) મીઆંસાહેબ વગેરે.

સખખર તાલુકો

સીમા—ઉતરે શિકારપુર તાલુકો, પૂર્વે રોરી તાલુકો દક્ષિણે સિંધુનદી અને પશ્ચિમે નોશહરો અખરા તાલુકો છે.

અ તાલુકા, સપ્તમર જિલ્લાના શિકારપુર વિવિધનમાં આવેલો છે. એમાં ૧૦૩૧૦૯ માણસની વસ્તી છે, એ તાલુકા ૧૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં સપ્તમર, સિંધ અને ગરંગ વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નવું સપ્તમર, છે. એ સિંધુ-નદીની જમણી બાજુએ આવેલ છે તેમાં મીર મોસુમશાહ ના મોટા મિનારા છે. તેના જોટલી ઉંચી જગા સિંધમાં બીજે ક્યાંય નથી. એની સામેના નદીના કાંઠા ઉપર રોરી શહેર છે. આ બે શહેરની વચ્ચે નદીમાં બપ્તમર નામે બેટ છે. સપ્તમરથી રોરી સુધી રેલ્વેલાઈના એ બપ્તમરમાં થઇને એક મોટા પુલ બાંધેલો છે. એ પુલને લેન્સડાઉન બ્રીજ કહે છે. એ બહુ જોવા લાયક છે. ત્યાંથી થોડે દુર સિંધુનદીમાં સાદ-બેડો નામે બેટ છે તે બહુ સુંદર છે એ બેટમાં ઘણાક સાધુ પુરોહિત રહે છે. ત્યાં દર વરસે મેળા ભરાય છે. સપ્તમરમાં કલેક્ટરી, ડિસ્ટ્રિક્ટ જડજની કોર્ટ મુખ્યત્વારકારી, પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટની ઓફીસ, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ, સ્કૂલો વગેરે છે. નવા સપ્તમરથી જૂનું સપ્તમર ૧ માઈલ દુર છે. આ શહેર ઇ. સ. ૧૮૪૨ માં ઇંગ્લેન્ડને કરાંચી, ઠાકા અને રોહરીની સાથે મળેલું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) અઃખાદ, (૨) બાગરજ, (૩) ચક, (૪) ગરીધકુશાલ, (૫) ગોસરજ, (૬) લખી, (૭)

મારી, (૮) મીઆણી (૯) રૂસ્ત અને (૧૦) વઝીરાબાદ વગેરે,

નાશહરો અબરો તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે શિકારપુર તાલુકો, પુર્વે સખખર તાલુકો, દક્ષિણે સિંધુનદી અને પશ્ચિમે સ્તોદેરો તાલુકો છે.

આ તાલુકો સખખર જિલ્લાના શિકારપુર સમીટીની ઝનમાં આવેલો છે એમાં ૭૫૯૮૩ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૦ તપાસોમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું સિંધ, સખખર મુગર અને ઘાડો વગેરે વાલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્યશહેર ગરીયાસીન છે. એમાં મુખત્યા-રકારી, પોલીસથાણું થાણું અને સ્કૂલ લગેરે છે. એમાં તેલનો વેપાર ખુબ ચાલે છે.

એ તાલુકામાં આવેલા જાણીતાં ગામ

(૧) જહલી, (૨) અમરોની, (૩) હખણ, (૪) ગેહીબ, (૫) કોટ હખીબ અને (૬) મહેલ વગેરે.

રોરી તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે શિકારપુર અને ઘાટકી તાલુકો, પુર્વે મીરપુરમાંથી તાલુકો અને જેસલમીર, દક્ષિણે ખૈરપુર સરથાન અને પશ્ચિમે ખૈરપુર સરથાન તથા સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો સખખર જિલ્લાના રોરિ સમીટીનાં આવેલો છે. એમાં ૮૭૬૪૨ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો

૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલા છે. એ તાલુકામાં રેતીના ઢગલા કેટલેક ઢેકાણે જોવામાં આવે છે.

એ તાલુકામાં પુર્વે નાગો અને અરૂર વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર રૌરી છે. એ સમ્પરની સામે સિંધુનદીને ડાબે કિનારે આવેલું છે. એ રેલ્વેનું મોટું સ્ટેશન છે. હૈદરાબાદથી ઉપડેલી રેલ્વે સિંધુનદીને પૂર્વે કિનારે થઈને રૌરી આવે છે અને ત્યાંથી પંજાબ તરફ જાય છે. એ ઘણું જીનું શહેર છે. એ ટેકરી ઉપર વસેલું છે. સિંધુનદી હમેશાં આ ટેકરાની પાસે થઈનેજ વહે છે. અહીં મુસલમાનોના પેગંબર સાહેબના બલિમુખારકની બંદગી કરવાની જગા તથા ખીરોની ઘણી કબરો છે. એ શહેરમાં મુજ્ત્યારકારી, સમ્પાડિનેટ જડજની કોર્ટ, પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ તથા સ્કુલો છે. વળી એમાં બમ્હી મસ્જીદ અને ઇદગાની મસ્જીદો છે તેઓની બાંધણી ઘણી સારી અને જોવા લાયક છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજા બાણીતા ગામ

(૧) અલોડ, (૨) પનહવારી, (૩) પીરજો ગાઠ અને (૪) સંગરાર વગેરે.

ધોરકી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ભાવલપુર અને સિંધુનદી, પૂર્વે મીરપુરમાથેલા તાલુકો દક્ષિણે રૌરી તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુનદી છે.

એ તાલુકો સમ્પરજિલ્લાના રૌરી સમ્પાડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૬,૦૮૭ માણસની વસ્તી છે. એ

તાલુકો ૨૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકાનો
ધણો ભાગ રેતાળ છે.

એ તાલુકામાં લુઠો અને હીંગરો વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઘોટકી છે તે રેલવેસ્ટેશન
છે. એમાં મુખત્યારકારી, પોસ્ટઓફીસ, પોલીસનું
થાણું અને સ્કૂલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં મામ

(૧) આદલપુર અને (૨) ઇન્ડાનજામત વગેરે.

૫નો આકીલ તાલુકો.

સીમા—ઉતરે ઘોટકી પુર્વે મીરપુર માથેલો, દક્ષિણે
રોરી અને પશ્ચિમે સિંધુનદી છે.

આ તાલુકો સમખર જિલ્લાના રોરી સબડિવિઝનમાં
આવેલો છે. એમાં ૪૫,૨૬૧ માણસની વસ્તી છે.
એ તાલુકો ૧૨ તપામાં વહેંચાયેલો છે. એમાં મૈસર
કોરાઇ અને જાનખ વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર પનોઆકીલ છે તેમાં
મુખત્યારકારની કચેરી, પોસ્ટ, પોલીસનું થાણું અને
સ્કૂલ વગેરે છે.

મીરપુર માથેલો તાલુકો,

સીમા—ઉતરે ઉખાવરા અને ઘોટકીના તાલુકા, પુર્વે
જેસલમીર, દક્ષિણે રોરી તાલુકો અને
પશ્ચિમે ઘોટકી તાલુકો છે.

આ તાલુકો સમખર જિલ્લાના રોરી સબડિવિઝનમાં
આવેલો છે. એમાં ૫૧૩૫૩ માણસની વસ્તી છે. એ

તાલુકા ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકામાં
ધણે ઠેકાણે રેતીના ટેકરા જોવામાં આવે છે.

એ તાલુકામાં સહર, દહર, મસુ અને હુઠા વગેરે
વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મીરપુર છે. તે રેલ્વેસ્ટે
શન છે. એમાં મુખત્યારકારી, મુસાફરખાનું, પોલી-
સનું ઘાણું, પોસ્ટ અને તારઓફીસ તથા સ્કુલ
વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) પકાપતાફી. (૨) ખાનપુર અને (૩)
ઠેકરાય વગેરે.

ઉબાવડા તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે અને પુર્વે ભાવલપુર, દક્ષિણે મીર-
પુર માથેલા તાલુકો અને પશ્ચિમે ઘાટકી
તાલુકો છે.

આ તાલુકો સપ્તમર જિલ્લાના રોરી સબડિવિઝન
માં આવેલો છે. એમાં ૪૪૫૬૪ માણસની વસ્તી છે. એ
તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એમાં ધણે ઠેકાણે
રેતીના ઢગલા જોવામાં આવે છે.

એ તાલુકામાં માહીકરહ અને મસુ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઉબાવડા છે એમાં મુખ-
ત્યારકારી, સ્કુલ, મુસાફરખાનું, પોલીસનું ઘાણું અને
પોસ્ટઓફીસ વગેરે છે, એમાં ખેરપુરવાળા જામઅબ-
દાલીના રામમહેલ અને રામમહમદની મસજિદ વગેરે
ખ્યાતો જોવા લાયક છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાતણીતાં ગામ
(૧) ખેરપુરદહેરકી—એ રહેસદગણ છે, (૨)
સંવતી, (૩૩) ખંભરા વગેરે.

અરપારક જિલ્લો.

આ જિલ્લો સિંધની અગ્નિકાણે આવેલો છે.

સીમા—ઉતરે ખંધરપુર સંસ્થાન, પુર્વે જોધપુર
દક્ષિણે કચ્છપુર અને પશ્ચિમે હૈદરાબાદ
જિલ્લો છે.

એ જિલ્લાનો ધણો ભાગ રેતાળ છે. એમાં વરસાદ
બહુ થોડો પડે છે તેથી, તથા કેટલાક ભાગમાં નહેરો ન
હોવાથી તેવે ઠંકાણે પાણીની બહુ તંગાસ પડે છે, કુચા
બહુ હંડા હોય છે. અને માત્ર થોડા જણ વરસાદ ઉપર
અધો આધાર રહે છે. તો પણ નારા રિવિઝનમાં પુર્વે
નાળો, મીઠરાઉ વાહા, જમરાઉ વાહા, દમવાહા હેરલવાહા
શેહેલાદ વાહા વગેરે નહેરો અને મખીનું સરોવર હોવાને
હીધે એ ભાગ આપાદ છે. અને ત્યાં નીપજ સારી થાય
છે, એ સિવાય બીજા રેતાળ ભાગમાં મુસાફરી કરનારા-
ઓની નજરે દિવસના તડકાની વેળાએ દુરથી ઝીંઝાનાં
(મૃગજળ) નો દેખાવ જણાય છે. એ જિલ્લામાં શિયા-
ળામાં સખ્ત યંડી અને ઉનાળામાં સખ્ત ગરમી પડે છે.
એ જિલ્લામાં અનાજના પ્રાકમાં સુખ્ય પ્રાજરીનો પ્રાક છે.
ઉવના કામળા, જડાં લુચડા અને પારકરી પ્રાકા વગેરે
ઓનો કુન્નર ધણો છે. સુખ્ય વેપાર સી, દોશી અને
પાપડીયા ખારાનો છે. ધણે ઠંકાણે નામો વગેરે ગેરો

જનવરો અને ઘોરખર વગેરે જનવરો જોવામાં આવે છે. એ જિલ્લામાં ૪,૩૩,૩૯૮ માણસની વસ્તી છે. લોકો ઘી, દુધ અને બાજરી ઉપર ધણું કરીને પોતાનો ગુજારો ચલાવે છે, એમાં મુખ્ય સોઢા અને ખોસાની જતો છે. ભીલોની વસ્તી પણ ઘણી છે. તેમાંના ઘણા ચોરો હોય છે. એ જિલ્લાની મુખ્ય ભાષા સિંધી અને કચ્છી ભાષાના મિશ્રણવાળી છે.

એ જિલ્લાનો મુખ્ય રેવન્યુ અમલદાર કલેક્ટર સાહેબ છે. અને તેમનું મુખ્ય સ્થળ મીરપુર ખાસ છે. તેના તાબામાં ૩ ડિપુટી કલેક્ટરો કે આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરોને એક હજુર ડિપુટી કલેક્ટર ખજાનાનો રહે છે.

એ જિલ્લો ૩ સબડિવિઝનમાં વહેંચાયેલો છે. અને તેમાં બધા મળીને ૧૧ તાલુકા છે. તે દરેક તાલુકામાં મુખત્યારકાર રહે છે.

એ જિલ્લાના સબડિવિઝનનાં નામ

(૧) નારો સબડિવિઝન અને (૨) થર સબડિવિઝન, અને (૩) મીરપુરખાસ સબડિવિઝન.

નારો સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

(૧) ઉમરકોટ, (૨) ખીપરા, (૩) સાંગડ, (૪) પિંથુઅકા

થર સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

(૧) મીઠી, (૨) દીપલા, (૩) છાહરા અને (૪) નગરપારકર,

મીરપુરખાસ સખડિવિજનમાં આવેલા

તાલુકાનાં નામ

(૧) મીરપુરખાસ, (૨) જેમ્સાબાદ, (૩) ડીબી

ઉમરકોટ તાલુકો.

સીમા—ઉતરે ખીપરા તાલુકો, પુર્વે છાછરા તાલુકો દક્ષિણે મીડી અને દીપલા તાલુકો, અને પશ્ચિમે જેમ્સાબાદ તાલુકો છે.

આ તાલુકો ચરપારકર જિલ્લાના નારા સખડિવિજનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૧,૮૫૬ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૩ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકામાં પુર્વનાળો, છાર અને થર વગેરે વાહો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઉમરકોટ છે. એ ઉમર મુમરાએ વસાવ્યું હતું. એ શહેર રેલ્વે અને પુસ્કીના રસ્તાથી હૈદરાબાદ સાથે જોડાયેલું છે. એ શહેરમાં ઇ. સ. ૧૫૪૨ માં નામદાર અકબર બાદશાહનો જન્મ થયો હતો. હજી પણ તે જગા ઉપર નિશાનીને માટે પથરા ખોડેલા છે. એ શહેર ટાલપુરો પાસેથી ઇ. સ. ૧૮૪૩ માં ઇંગ્લેન્ડે મળ્યું છે. એમાં મુખત્યારકારી, સ્કુલો, પોસ્ટ અને તારઓફીસ, પોલીસનુંથાણું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) છાર, (૨) નબીસર વગેરે

ખીપરા તાલુકો.

સીમા—ઉતરે ખમરપુર સંસ્થાન, પુર્વે જોધપુર, દક્ષિણે ઉમરકોટ તાલુકો અને પશ્ચિમે સાંધડ અને મીરપુર ખાસ તાલુકો છે.

એ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના નારા સખડિવિઠ-
નમાં આવેલો છે, એમાં ૪૬૧૭૧ માણસની વસ્તી છે.
એ તાલુકો ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પુર્વે નાળો, ખીપરો અને મીઠરાઉ
વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ખીપરો છે. એમાં મુખત્યા
રકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું થાણું અને સ્કુલ છે.
એમાં વણકરનું અને રંગનાનું કામ થણું થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજા જાણીતા ગામ

(૧) ગુલામનખીશાહનું ગામ. (૨) સાદીપલી
એ રેલ્વે સ્ટેશન છે અને (૩) અકરી એ પણ રેલ્વે
સ્ટેશન છે.

સાંવડ તાલુકો.

સીમા—ઉતરે ખેરપુર સંસ્થાન. પુર્વે અને દક્ષિણે
ખીપરો તાલુકો તથા દક્ષિણે શહેદાદપુર
તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના નારા સખડિવિ-
ઠનમાં આવેલો છે. એમાં ૩૧,૩૦૧ માણસની વસ્તી છે.
એ તાલુકો ૧૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પુર્વે નાળો, મીઠરાઉ, ધમ અને
હીરન વગેરે વાહા છે.

એમાં મખી સરોવર છે. એની ચોતરફ ધાતુ
જંગલ છે. તેમાં હુર જાતના લોહી રહેતા હતા.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સાંવડ છે એમાં મુખત્યા
રકારી, પોલીસનું થાણું, સ્કુલ, મુસાફરખાનું અને
પોસ્ટ ઓફીસ, વગેરે છે. એની નજીક મખીનું સરોવર
છે તેથી ડાંસ થણા થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં જાણીતાં ગામ

૧) જલ વગેરે.

જેમ્સાબાદ તાલુકો

સીમા—ઉતરે ખીપરો તાલુકો, પૂર્વે અને દક્ષિણે ઉમરકોટ તાલુકો તથા પશ્ચિમે મીરપુરખાસ અને દેરામહોબતના તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના મીરપુરખાસ સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એને આગળ સામાંદા તાલુકો કહેતા પરંતુ સિંધના માજી કમીશનર જેમ્સ સાહેબની યાદગીજ માટે હાલમાં તેનું નામ જેમ્સાબાદ તાલુકો પાડયું છે. એમાં ૩૬,૧૦૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૬ તપાસોમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં જમરાઉ અને પુરાણ વગેરે વાહા છે.

આ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જેમ્સાબાદ છે. એમાં મુખ્યચારકારી, પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ ઓફીસ, અને સ્કૂલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) જહોદો, (૨) ડંગાલુડી, એ રસ્તે સ્ટેશન છે.

પીથુંઅરો તાલુકો

સીમા—ઉતરે ખીપરો તાલુકો પૂર્વે અને દક્ષિણે ઉમરકોટ તાલુકો, અને પશ્ચિમે જેમ્સાબાદ તાલુકો છે.

એ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના નારા સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૩૫,૫૩૭ માણસની વસ્તી છે.

એ તાલુકો ૧૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એમાં મીઠ-
રાઉ, હેરલ અને ઢોરોનારો વગેરે વાહા છે.

એમાં મુખ્ય શહેર સામારો છે. તેમાં મહમલતદા-
રની કચેરી, પોસ્ટ ઓફીસ ને પોલીસનું થાણું છે.

મીઠી તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે છાહરા અને ઉમરકોટ તાલુકા, પુર્વે
નગરપારકર તાલુકા. દક્ષિણે કચ્છનું રણ
અને પશ્ચિમે દીપલા તાલુકા છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના થર સબડિવિઝનમાં
આવેલો છે. એમાં ૪૧૪૭૨ માણસની વસ્તી છે. એ
તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મીઠી છે. એમાં મુખ્યત્વારકારી,
પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ ઓફીસ અને સ્કુલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બાળ નાણાંતાં ગામ.

(૧) અસલામકોટ, વગેરે.

દીપલો તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે જેમ્સાબાદ, રન્ડા બાગા અને મીઠી
તાલુકા, પુર્વે મીઠી તાલુકા. દક્ષિણે કચ્છ-
નું રણ અને પશ્ચિમે બદીના તથા રન્ડા
બાગા તાલુકા છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના થર સબડિવિઝનમાં
આવેલો છે. એમાં ૨૫,૯૬૯ માણસની વસ્તી છે. એ
તાલુકો ૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર દીપલો છે. એમાં મુખ્યત્વા-
રકારી, પોલીસનું થાણું, સ્કુલ, પોસ્ટ ઓફીસ, અને
હેરપીટલ છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતા ગામ

(૧) રહીમકીબઝાર એ મખ્યાત ગામ છે. કચ્છની સરહદ ઉપર આવેલું છે. એમાંથી ઘણાં શહેરોના વેપારીઓ આવજા કરે છે.

છાછરો તાલુકો

સીમા—ઉતરે જોધપુરનું રાજ્ય, પુર્વે જોધપુર અને નગરપારકર તાલુકો દક્ષિણે નગરપારકર અને મીઠી તાલુકો અને પશ્ચિમે ઉમરકોટ તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના થર સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૩,૫૦૧ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર છાછરો છે. એમાં મુખત્યા રકારી, પોલીસનું થાણું, હોસ્પિટલ, સ્કુલ અને પોસ્ટ ઓફીસ છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) ગઢરા, (૨) ચીલીહાર. (૩) પરિનું એમાં ખાદું પાણી છે તેથી લોકો એ ગાઉ ઉપરથી પાણી લાવે છે.

નગરપારકર તાલુકો

સીમા—ઉતરે છાછરો તાલુકો, પુર્વે જોધપુર. દક્ષિણે કચ્છનું રાજ્ય અને પશ્ચિમે મીઠી અને છાછરો તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના થર સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૭,૫૪૮ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નગરપારકર છે. એમાં મુખ્યત્વારકારી પોલીશનું થાણું, પોસ્ટ ઓફીસ, હોસ્પીટલ, તથા છોકરાઓ અને છોકરીઓની નિશાળ વગેરે છે. એમાં એસવાળ વાણીઆઓની વસ્તી ઘણી છે. તે લોકો જીવહત્યાથી એટલાતો ખીએ છે કે જેરી જનવરોને પણ કદી મારતા કે ધબ્બ કરતા નથી. એ ઘણું જૂનું ગામ છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) વીરાવાહ (૧) આદીગામ અને શીવાલો
(૩) હાડા આ ગામમાં જોધપુરના રાજા તરફથી એક એલચી રહે છે.

ઉત્તર સરહદ જિલ્લો

આ જિલ્લો સિંધને ઉત્તર સીમાડે છે. તેથીજ તેહું નામ ઉત્તર સરહદ પાડેલું છે.

સીમા—ઉત્તરે અને પશ્ચિમે દેરાજનન અને બહુચિ-રતાન, પુર્વે સિંધુનદી અને દક્ષિણે લાડકાણા અને સખખરના જિલ્લા છે.

એ જિલ્લાની ઘણી ખરી જમીન સપાટ છે અને ઉત્તર તરફનો ભાગ વેરાન છે. ત્યારે પાણી પાય છે ત્યારે ઘણા લાકડાં ખેતી થાય છે. મુખ્ય પેદાશ જુવાર ખાજરી અને ઘઉં છે. તલ, દીવેલી વગેરે તેલીયાંબીનાં પણ થોડા થાય છે. એ જિલ્લામાં બેગારી વાહ, તુરવાહ, સોનવાહ, ડેઝર્ટ કે શાહી વાહ વગેરે નહેરો છે. આ જિલ્લામાં નદીની રેલ આવવાથી અગાઉ બહુ નુકસાન થતું હતું પણ હાલમાં સરકારે કશમોર આગળ બંધ

બાંધ્યો છે તેથી ઘણો ખચાવ થાય છે. સિંધમાં આ જિલ્લાના જેટલી ગરમી બીજે કોઈ સ્થળે પડતી નથી. ઉનાળામાં દિવસે તો ગરમી પડે પણ રાતમાં એ છુ બહુ સખ્ત વાય છે. એ જિલ્લામાં ૨,૭૩,૦૦૭ માણસની વસ્તી છે.

આ જિલ્લાનો દેવનું અમલદાર ડેપુટી કમીશનર છે. પણ ઇન્સારી કે અદાલતના કામોમાં તે તદ્દન સખખર જિલ્લાના જિલ્લા જરૂરના હાથ તળે છે. જે શિકારપુરમાં રહે છે.

એ જિલ્લાના એ સખડિવિઝન પાડેલા છે. તેમાં બધા મળીને ૫ તાલુકા છે.

એ જિલ્લાના સખડિવિઝનનાં નામ

(૧) જેકબાબાદ સખડિવિઝન અને (૨) કશ-
મેર સખડિવિઝન.

જેકબાબાદ સખડિવિઝનમાં આવેલા

તાલુકાનાં નામ

(૧) જેકબાબાદ અને (૨) શહેદાકોટ.

કશમેર સખડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં

નામ

(૧) હુલ, (૨) કશમેર અને (૩) કંકોટ.

જેકબાબાદ તાલુકો.

સીમા--ઉતરે બહુચિસ્તાન અને હુલ તાલુકો, પૂર્વે શિકારપુર અને નૌસેરો અખરો તાલુકો, દક્ષિણે શહેદાકોટ અને રતોદેરો તાલુકો અને પશ્ચિમે બહુચિસ્તાન છે.

આ તાલુકા ઉતર સરહદ જિલ્લાના જેકામ્યાદ સખાડિ વિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૧૭૮, ૫૪૦ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકા ૧૬ તપાચોમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં તુર અને બેગારી વાલો છે.

આ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જેકામ્યાદ છે અગાઉ એને ખાનઘડ કરીને કહેતા પરંતુ જનરલ જેકામ્યાદે એને આખાદ કર્યું તે ઉપરથી તેને હાલમાં જેકામ્યાદ કહે છે. એમાં લશ્કરની જાવની રહે છે. એ શહેરમાં ચાર ઘડિયાળવાળો એક ટાવર છે તેને વિઝેરીયા ટાવર કહે છે. તે સિવાય આશરે ૪૦, જનરલ જેકામ્યાદની રેસીડેન્સી અને ફટલીક કમારતો જેવા જોી છે. એ શહેરમાં ડિપ્યુટી કમીશનરની ઓફીસ, મુખ્યત્યારકર અને સખાડિનેટ જાજની ઓફીસ, આસિસ્ટન્ટ પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્સીની ઓફીસ, ડિપ્ટી-મેન્ડ માલસ્ટ્રેની ઓફીસ, સિવિલ હોસ્પીટલ, સિવિલ સ્કૂલ, હુન્નરી સ્કૂલ પોલીસનું થાણું અને મુસાદરખાનું છે. એમાં બી અનાજ અને ચામડાનો વેપાર ચાલે છે. એ શહેર શિકારપુરથી રજા માલક દર રેલ્વેના રેખા ઉપર છે ત્યાંનું રેલ્વેસ્ટેશન મોટું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં મોટાં ગામ.

- (૧) બુલીદનાખાદ, એમાં ખમીયા છે. (૨) કુહરેજ એમાં ઘઉં બહુ સારા થાય છે, (૩) ઘર ખરે એમાં તલ બહુ સારા થાય છે. (૪) બંગલો આં (૫) આખાદ એ રેલ્વેસ્ટેશન છે.

શહેદાદકોટ તાલુકો

સીમા ઉતરે—ખલુચિસ્તાન અને બેકામ્યાબાદ તાલુકો, પુર્વે કંબર અને રહોદેરા તાલુકો દક્ષિણે કંબર તાલુકો અને પશ્ચિમે કાળો જળાશય છે.

આ તાલુકો ઉતર સરહદ જિલ્લાના બેકામ્યાબાદ સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૩૫૧૧૬ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં એકમન, મકામુલો અને સખખર વગેરે નહેર છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર શહેદાદકોટ છે. એમાં મુખત્યારકારી, ટ્રસ્ટ ઓફીસ, સ્કુલ અને હોસ્પિટલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજાં જાણીતા ગામ

- (૧) સંજરભટ્ટી, (૨) અમામખખશજભાક્ષી,
(૩) બજોદેરા એમાં સરકારી બુર્જ છે.

કુલ તાલુકો.

સીમા—ઉતરે ખલુચિસ્તાન, પુર્વે કંડકોટ તાલુકો દક્ષિણે શિકારપુર અને બેકામ્યાબાદ તાલુકો અને પશ્ચિમે બેકામ્યાબાદ તાલુકો છે.

આ તાલુકો ઉતર સરહદ જિલ્લાના કશમોર સબડિ-
વિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૩,૧૬૯ માણસની વસ્તી
છે. એ તાલુકો ૧૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં એમરી, સાહી, સોન અને ઉનર વગેરે નહેરો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કુલ છે. એમાં મુખ્યત્વાર કરી, પોલીસનું થાણું અને સ્કુલ, વગેરે છે. એમાં તબાકુ સારો થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) મીરપુર, (૨) બાહાદુરપુર, (૩) દિલમુરાદ અને (૪) મુખારકપુર વગેરે.

કશમીર તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે દેરાબન, પુર્વે અને દક્ષિણે સિંધુનદી તથા પશ્ચિમે કંદકોટ તાલુકો છે.

આ તાલુકો ઉત્તર સરહદ જિલ્લાના કશમીર સબડિ- વિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૩,૨૬૮ માણસની વસ્તી છે.

એ તાલુકો ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ઉમરત, કેશાહી અને મુરાદ વગેરે નહેરો છે.

આ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કશમીર સિંધુનદીથી ૨ માઇલ દુર છે. એ જગ્યાએ સિંધુનદીમાં એક મોટો બંધ બાંધ્યો છે એને કશમીરબંધ કહીને કહે છે. એ શહેરમાં મુખ્યત્વારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ અને સ્કુલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) ગુલપુર, (૨) ગખલા, (૩) મીયાણી અને (૪) લાનહ એ ચારે ગામમાં સિંધુનદીની પાર જવા માટે પતણી બોટને લેવામાં રાખેલી હોય છે. (૫) બાહાદુરી એમાં સરકારી બંગલો અને બજારો છે.

કંદકોટ તાલુકો.

સીમા—ઉતરે દેરાબન પુર્વે સિંધુનદી, દક્ષિણે શિ-
કારપુર તાલુકો અને પશ્ચિમે કુલ તાલુકો છે.
આ તાલુકો ઉતર સરહદ જિલ્લાના કશમીર શાખડિ
વિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૨,૬૧૪ માણસની વસ્તી
છે. એ તાલુકો ૧૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર બગારી, ઉતર અને રાજ
વગેરે નહેર છે,

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કંદકોટ છે. એમાં મુખ્યત્વા
કારી, પોસ્ટ ઓફીસ. સ્કુલ, અને પોલીસનું ઘાણું
વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજા બહુતા ગામ

(૧) ઘઉંટપુર, (૨) હયબત, (૩) દરી એમાં
રવીનો પાક સારો થાય છે.

ખધરપુર સંસ્થાન

સિંધમાં આ એકજ દેશી રાજ્ય છે. એ સખખર
અને થરપારકર જિલ્લાની વચ્ચે આવેલ છે. એને મીનાર
મુલક પણ કહે રહે.

સીમા—ઉતરે સિંધુનદી અને સખખર જિલ્લો, પુર્વે
જેરાલમીર, દક્ષિણે થરપારકર જિલ્લો અને
પશ્ચિમે નવાખશાહ જિલ્લો છે.

આ એકેજ સરકારના તાબાનું દેશી રાજ્ય છે. હીક-
દાયનેસ મીરઠ મામખક્ષ ખાન ટાલપુરના હાથમાં છે. એ
રાજ્યની રાજ્યરીતિ અંગ્રેજી રાજ્યના નમુના ઉપર ચોક્કસ

ચલી છે. અદાલતની કોર્ટો જે સળ આપે તે જ્યારે
 મીરસાહેબ મંજુર કરે ત્યારે અમલમાં આવે છે. મીર
 સાહેબને પોતાના ગુન્હેગારને ગમે તેવી સળ કરવાની
 અખત્યારી છે. પરંતુ કોઈ પણ હકિમ સાથે લડાઈ કે સુલેહ
 કરવાની, તેમને અખત્યારી નથી. સખખર જિલ્લાનો કલેક-
 ટર આ સંસ્થાનના પોલીટીકલ એજન્ટ તરીકેનું કામ કરે
 છે. એ સંસ્થાનનો રાંજ્ય વહીવટ સુધારવા માટે મીર
 સાહેબે ઇંગ્લેન્ડ સરકાર પાસેથી પ્રથમ વખતે 'ખાનખલાદુર કાદ-
 રખાન' સી. આઈ. ઇ. ને લીધેલ હતા. હાલમાં શેખખલાદુર ખાન
 ખાન સાહેબ વખતે છે. તેના હાથ નીચે નાયબવખતે,
 મુખત્યારકારે, તપેદારો વગેરે છે. તેથી વહીવટ બહુ
 સારી રીતે ચાલે છે.

આ સંસ્થાનનું ક્ષેત્રફળ ૬૦૫૦ ચોરસ માઇલ અને
 વસ્તી ૨,૧૩,૭૮૮ માણસની છે. એ સંસ્થાનનો સિંધુનદી,
 મીરવાહા, મહેરાબવાહા, અખલવાહા, સાંડીયુવાહા
 અલીબહરવાહા અને પુર્વે નાળાની પાસે આવેલો ભાગ
 આખાદ છે. ખાકીની જમીન રેતાળ છે. તેથી ત્યાં કશું
 થતું નથી. એ સંસ્થાનની મુખ્ય પેદાશ ગળી, પાપડી-
 ઝોખાખો અને લુગડાં ધોવાનો ધુળીઓ ખારો છે, એ
 સંસ્થાનમાંથી પરદેશખાતે ઘણો પાપડીઓખારો જાય છે.
 તેના ઉપર મીર સાહેબ દર છંટે અઢી રૂપિયા મુજબ
 જકાત લે છે.

એ સંસ્થાનનું મુખ્ય શહેર ખેરપુર છે. એ રેલ્વે
 સ્ટેશન છે, અમાં રંગારાનું કામ સારું ચાલે છે. તેમાં
 મુખ્ય માદાની ખોજો વગેરે છે. એ શહેરમાં તલવારો

એને બંદુકો પણ અને છે. તે સિવાય એમાં ગાદીયા બતાવવાનું કારખાનું, હુન્નરી સ્કુલ, છોકરા અને છોકરીઓની નિશાળો પોસ્ટ અને તારઓશીસ તથા મીર સાહેબનો મહેલ વગેરે છે.

આ સંસ્થાનના બે ભાગ પાડેલા છે.

(૧) શામાલી કે ઉતર તરફનો ભાગ. (૨) જનોબી કે દક્ષિણ તરફનો ભાગ.

શામાલી ભાગમાં (૧) ખેરપુર, (૨) ગંબટ એ બે તાલુકા છે.

જનોબી ભાગમાં (૧) મીરવાહા, (૨) વીહો (૩) નારો એ ત્રણ તાલુકા છે.

આખા સંસ્થાનનાં ૨૬ તપ્પા પાડેલા છે.

એ સંસ્થાનમાં આવેલા બીજા જાણીતા ગામ

(૧) બરગરીનનું ગામ. (૨) દીબેતું કાટ એને અહમદાબાદ પણ કહે છે એમાં મીર સાહેબ રહે છે. (૩) ગંબટ એ રેલ્વે સ્ટેશન છે. (૪) ખોરા એમાં કાપડ વણાય છે. (૫) રાણીઅયુર એ રેલ્વે સ્ટેશન છે. (૬) ટન્ડા હુકમાન. (૭) ટન્ડા મસ્તીખાન એ રેલ્વે સ્ટેશન છે. એમાં પશ્ચિમે શાહુ યારેખીર અને ફઝલનાંગી તથા શેખમકાઈની જગાઓ છે.

 કરાચી—કોચર સ્ટોટમાં બી "રેશનલ" પ્રેસમાં
ચેત્રામજી પરમેશ્વર સીધાએ જાણુ તથા ચેત્રારામ
ચેત્રા. બોડાએ કાચીમાં પ્રગટ કર્યું.
